

KULTÚRA

ROČNÍK XX. – č. 12

DVOJTÝŽDENNÍK ZÁVISLÝ OD ETIKY

14. JÚNA 2017

Vydáva FACTUM BONUM, s. r. o. • Šéfredaktor TEODOR KRIŽKA • Redakcia: Sološnická 41, 841 04 Bratislava • mobil: 0911 286 452 • e-mail: kultura@orangemail.sk • Cena 1,50 €

Rozličnosť náboženstiev, filozofií a ideológií, rozdielnosť pohľadov na svet i na Boha, menlivosť spôsobov života v čase i priestore – to sú skutočnosti, ktoré nemožno poprieť a ktoré vedú niektorých ľudí k ľahostajnosti, skepse a relativizmu. Hovorí, že všetky tie nároky na pravdu idú vlastne proti sebe a vzájomne sa negujú, že nemožno úplne veriť nikomu a ničomu, že najlepšie je stanoviť si vlastné pravidlá, žiť podľa seba, spoliehať sa na vlastný um a schopnosť, prípadne na odporúčania odborníkov.

Sme náchylní považovať ľudí minulosti za menej schopných, nevzdelaných a obmedzených. Minulosť si spájame so zaoštalosťou a súčasnosť s rozvinutosťou a modernosťou. Niektorí povie: moji predkovia, ešte aj starí rodičia a dokonca rodičia boli veriaci, chodili do kostola a počúvali kňazov, nemali totiž patričné vzdelanie a nevedeli skoro nič o veľkom svete; ja som však rozhladený, viem o výtobytkoch vedy a precestoval som mnoho krajín s rôznymi náboženstvami, ktoré si vzájomne konkurujú, vzájomne sa potláčajú, preto v Boha neverím.

Lenže predstava o neustálom pokroku, o dostatočnosti či úplnosti terajšieho vedeckého poznania, o úplnej sebestačnosti alebo dokonca akejsi dokonalosti človeka dneška je nielen mylná, ale aj nebezpečná. Existencia rôznych tvrdení neznamená ich rovnocennosť, ani to, že na žiadnom z nich nezáleží. Protirečivosť názorov, ideové spory a zápasy, to je odraz mnohovrstevnatosti života a našej slobodnej vôle, v hlbšom ponímaní je to odraz boja medzi dobrom a zlom, ktorý sa vinie celými dejinami. Nie je jedno, ktorou cestou pôjdeme. Nemali by sme si namýšľať, že vieme o živote viac než celé generácie pred nami. Odhodnením stáročných skúseností sa vystavujeme veľkému a zbytočnému riziku, že sa dopustíme chýb, ktorých sme sa mohli vyvarovať.

V súčasnom svete pozorujeme nedôveru voči absolútnym výrokom. Niektorí dokonca tvrdia, že vyhlasovanie niečoho za pravdivé je prejavom autoritárstva a netolerancie. Každý má vraj právo na svoju pravdu a objektívnym meradlom je iba veda. Pravda v plnom význame slova je však objektívnou skutočnosťou, nie výsledkom súhlasu. Tu treba zdôrazniť nutnosť rozlišovania medzi pravdou a mienkou. Ľudské mienky sú mnohoraké a neraz protirečivé, ale pravda je len jedna. Vladimír Sergejevič Soloviov hovorí o pravde ako o hodnote, ktorá nemôže byť súkromnou záležitosťou nikoho. Pravda sama v sebe je nepodmienená, nezávislá a sebestačná: „Náš rozum môže poznávať pravdu len tak, že sa stane účastným na pravde, t. j. účastným na nekonečnej dokonalosti; a kvôli tomu sa musí zrieknuť a zbaviť svojej osobnej obmedzenosti, hľadania svojho a myslenia na svoje“ (Duchovné základy života).

Mnohosť náboženstiev nás teda neoprávňuje popierať pravdu alebo rezignovať z jej hľadania. Naďalej však platí, uznajme, že hľadanie pravdy v množstve kultov, vyznaní a učení je ťažké. Prečo Boh dovolil vznik toľkých náboženstiev? Nie je to ďalší dôkaz proti nemu? Tieto otázky v nás niekedy zarezonujú, kladieme si ich, dostávame ich – a dostal ich aj svätý pápež Ján Pavol II. Jeho odpoveď nájdeme v knihe s názvom Prekročiť prah nádeje.

Ján Pavol II. poukazuje na „spoločný základ a spoločný koreň“ náboženstiev. Všetko nejakým spôsobom zapadá do duchovnej histórie ľudstva: „Už od dávnych čias až podnes rozličné národy vnímajú akýmsi spôsobom tajomnú silu, ktorá účinkuje vo vývoji vecí a v udalostiach ľudského života... Toto čítanie a poznanie preniká celý ich život hlbokým náboženským zmyslom.“ Náboženstvá sa pokúšajú odpovedať – každé svojím spôsobom – na kľúčové otázky a problémy ľudského života, najmä na otázku otázok: odkiaľ sme a kam smerujeme. Rozličnosť náboženstiev odzrkadľuje rozličnosť ciest a prístupov, ktoré sa viac či menej približujú k pravde.

Ďalšou častou námietskou proti viere je evolučná teória. Prítom táto teória nijako nevyvracia náboženskú vieru, resp. vieru v Boha. Ide skôr o to, že ateisti spravili z evolucionizmu akúsi náhradku náboženstva, ktorého predmetom je vieru v prvenstvo hmoty. S nejasnou mierou úprimnosti hovorí, že Boh pri formovaní sveta nemusel byť; vylúčili ho zo svojho uvažovania a skúmania a pri svojom vysvetľovaní prírodných i spoločenských dejov obchádzajú všetko, čo im smrdí „ducháčinou“. Darwinova teória nás vraj „oslobodila od biblickej predstavy o stvorení a iných mýtov“ (Colin Renfrew: Prehistoria). Treba si uvedomiť, že viacerí poprední darvinisti opovrhovali kresťanstvom – možno preto sa stali darvinistami – a tento svoj postoj vnášali aj do svojich výskumov, neboli teda nestrannými, nezaujatými

Kauza viera

bádateľmi, práve naopak – ich tézy sú okato poznačené zaujatosťou.

Podľa kardinála Korca odmietanie evolúcie ako takej by bolo v rozpore s poznatkami, ktorými ľudstvo disponuje. Organická evolúcia je zrejme skutočnosťou, ale treba ju vnímať komplexne a v súvislostiach. Diskusia o priebehu a spôsobe evolúcie je stále otvorená. Ponúkajú sa nám dva základné evolučné modely, na jednej strane

JÁN MARŠÁLEK

evolúcia náhody (ateistický model) a na strane druhej evolúcia ako riadený proces (teistický model): „Skutočná alternatíva nejstuje teda medzi správne chápanou evolúciou a stvorením. Opravdivá alternatíva existuje len medzi videním sveta v rozvoji, ktorý aj cez druhotné príčiny odpovedá vyššiemu projektu, a medzi videním a chápaním sveta evolúcie náhody, sveta, ktorý si vo svojej materiálnosti podľa niektorých vystačí sám“ (Človek tvor náhodný?).

Za zmienku isto stojí tiež otázka vzťahu evolúcie a etiky. Ateistický model evolúcie vedie v konečnom dôsledku k nihilizmu, relativizujú pojmy dobra a zla. Spomeňme rôzne výhonky sociálneho darvinizmu, koncept „prežívania najvhodnejších“, zrod eugeniky alebo vedecké zdôvodňovanie rasizmu: „Rasizmus tu bol, samozrejme, skôr ako sociálny darvinizmus, no podľa mnohých sociálnych

darvinistov sa zdalo, že evolučná teória ich cit pre rasovú nadradenosť podporuje“ (Edward Larson: Evolúcia). Skrátka, sociálnym darvinizmom sa priamo či nepriamo ospravedlňujú morálne zvrátenosti. Ľudová múdrosť hovorí: kde niet Boha, tam niet hriechu. Chápanie evolúcie ako protináboženského ťaženia má preto neblahé následky.

Pozíciu dnešného človeka charakterizuje skepsa, spochybňovanie tradičných hodnôt, vynechanie Boha z praktického života. Viera sa problematizuje, Benedikt XVI. však pripomína, že veriť v kresťanského Boha nikdy nebolo ľahké, bolo to vždy „čosi vzrušujúce, takmer nemožné“, lebo opravdivo žité kresťanstvo si vyžaduje značné úsilie.

Zároveň sa žiada zdôrazniť rozumnosť kresťanskej viery. Kresťanstvo verí, že svet pochádza z Rozumu, záleží mu na pravde!

Otázka viery je otázkou pravdy. Ide o zvláštny paradox živo-ta. Nato, aby sme niečo, respektíve niekoho spoznali, potrebujeme nie chladný odstup, úplnú nestrannosť a odosobnenosť – čo ani nie je celkom možné – ale potrebujeme záujem, vnorenie sa, dobrú vôľu, rozhodnutie, čiže musíme takpovediac vstúpiť do hry, zúčastniť sa. A čím vyššie stojí predmet nášho záujmu, tým menej je možný úplný odstup: „Aj skutočnosť ‘Boh’ môže uzrieť iba ten, kto vstúpi do experimentu s Bohom, do experimentu, ktorý nazývame vierou“ (Benedikt XVI.: Úvod do kresťanstva).

Niet a nebolo strašnejšieho režimu v európskych dejinách ako ten boľševický. Existujú už stovky a hádam tisíce úvah, štúdií a kníh o jeho príčinách, o zákulisí vzniku. V každom prípade je dôkazom, že ak sa moci chopia zaslepení jedinci, ktorí či už z fanatizmu, alebo zo zistiť, prípadne z kombinácie oboch, rozhodnú sa v mene chiméry, v mene nijako neo-verených téz chopiť sa moci a násilím, na krvi miliónov

kým je za čo, potom možno hýriť a voľkať si, ako úžasne sa dá rozohrať orchester ľudských zmyslov.

Hovorím o fatálnosti, pretože toto vyhnanie či útek z bezpečného domova biblického Raja akoby nemal alternatívu. Smrteľný, iba v pokoleniach obnovujúci sa Adam, je odsúdený na blúdenie ako neskorší biblický Ahasver. Toto blúdenie nie je o putovaní telesnom, ale o intelektuálnom experimente so sebou

O Rusku ešte raz

TEODOR KRIŽKA

uskutočňovať svoje šialené plány, je to pre ľudstvo katastrofa.

Samozrejme, k uskutočneniu ľudského šialenstva nevedie lineárna cesta. Je to dlhý, kľukatý proces postupného duchovného úpadku. Tento proces je často viditeľný až z odstupu stáročí. Medzitým sa celé generácie nazdávajú, že kráčajú k svetlej budúcnosti.

Ako básnik som už začiatku svojej tvorby začal vnímať, že niečo je v neporiadku s ľudskou kultúrou. Videl som nielen jej ideologizáciu, zapriahnutie kultúry do sociálneho inžinierstva, ale aj logickú postupnosť, kam celý takýto proces môže vyústiť.

Keď som si následne ako chlapec prečítal príbeh o biblických bratoch Kainovi a Ábelovi, zreteľne som uvidel syntézu ľudskej skúsenosti, ktorá predbehla naše omyly o tisícročia. Človek je však taký: Kým dospeje k múdrosti a ozajstnej pokore, skláňa sa nad vlastný hrob. Medzitým sa už vecí verejných chopí iná generácia, odmietajúce či spochybňujúca dedičstvo predkov. Kým starí varujú, mladí sa z týchto varovaní uchechtávajú.

Tak sa v ľudských dejinách rieši medzigeneračný spor, ktorý sa môže javiť ako zápas skostnatelého a odvahu vykročiť neznámou cestou. Hoci tu neplatí, že ide výlučne generačné odlišenie hodnôt a spôsobov na ich dosiahnutie, črtajú sa zreteľné kontúry zrážky konzervativizmu a liberalizmu, zjednodušene povedané, konfliktu medzi pokorou a pýchou, medzi zmyslovými a duchovnými potrebami, medzi vôľou a zmierením, medzi chápaním radosti a šťastia ako výlučne pozemských hodnôt, a odkazom na skutočné šťastie v Božom náručí po smrti.

Keď čítame príbeh o prarodičoch Adamovi a Eve, ktorí podľa hli postupnosti ľsti a sebaklamu, a jedli zo stromu poznania dobrého a zlého, musí nás zarazit', že už dávny človek vedel absolútnu pravdu. Tá sa v osobnom živote azda neprejaví ako nespochybniteľná, ale pri pohľade z odstupu vekov, je tomu úplne inak. Človek zbavený jednoty s Bohom, teda narušujúci nielen osobnú integritu, ale aj integritu rodu, spoločnosti a univerzálnych hodnôt, podľa hne nutkanie, ba priam fatálnej potrebe vziať si dopredu otcovské dedičstvo, svoj podiel na ňom a opustiť rodný dom. Na cestách,

samým. O viere nie v Boha, ale v pokrok. Liberalizmus je vlastne náboženstvo pokroku. V mene pokroku hodno zabiť desaťtisíc pre šťastie státisícov, ako tvrdil Belinskij. A Dostojevskij mu z konzervatívnych pozícií oponuje. Šťastie celého ľudstva nie je hodné jedinej slzy dieťaťa...

Kultúra bola počas celej svojej existencie spojená s kultom nadprirodzeného, teda s metafyzickou skúsenosťou človeka. Neopúšťala ju a ani nemohla. Až keď sa objavuje riešenie dejín - Kristus a jeho výkupná a spasiteľná obeta na kríži, objavujú sa rozličné sústredené koncepcie spochybnenia plánu Božej záchrany Adama. Dochádza najskôr k latentnému, neskôr otvorenému boju.

Rafinovanosť tohto boja zlého s dobrým spočíva v tom, že sa v určitej etape objavuje namiesto kultu Boha kult krásy a múdrosti. Tieto atribúty, ktoré sú vlastnosťami Boha, si človek prisvojil. Boh sa stal iba projektom ľudskej mysle, iba metaforou, nie živou osobou, skutočným stvoriteľom a pánom vesmíru, Bytím, ktoré je Dobro a Mravnosť sama.

Z tohto kainovsko-ábelovského rázcestia sa už dalo poľahky dôjsť až ku kultu samého človeka, ba ešte ďalej - k pohľadaniu človekom, ako ho stvoril Boh, a pokusom inžiniersky zasahovať do integrity jednotlivca i spoločnosti, i ľudstva ako takého, čo voláme transhumanizmom. Vzniká pocit premnoženosti planéty a následne neúcta k ľudskému životu, nastupuje myšlienka plánovanej redukcie počtu obyvateľov planéty, ľudských zdrojov, ako nás označujú v zamestnaní. Načo toľko ľudí, toľko sociálnych výdavkov, zdravotníckych investícií, keď prácu neraz funkčnejšie nahradí robot, no a navyše za peniaze sa dá kúpiť všetko, i dlhovekosť, ktorá môže prekročiť hranicu dvesto rokov? Pri všetkých hrôzach, ktoré postihli Rusko pred sto rokmi, pri všetkých ľudských tragédiách, zdá sa, akoby v Božom pláne bola vždy alternatíva. Práve táto strašná skúsenosť je potenciou na duchovnú obnovu a ábelovskú pokoru pred Bohom. K tomu nás pozvala Fatima.

Isteže, nič nie je vyhraté. Diabol nespí, namáha sa. Čo mu už zostáva, ak nie sústavný pokus o víťazstvo tu na zemi, keď už definitívne prehral na Nebesách.

Návraty márnotravných synov

Nedávno sa vo svetovej tlači objavila správa, že kubánsky diktátor Fidel Castro sa na smrteľnej posteli zmieril s Bohom a opustil toto slzavé údolie zaopatrený sviatosťami zomierajúcich. Tlačové agentúry, vrátane nemeckej Kathpress, sa pri tom odvolávali na svedectvo, ktorého autorom bola Anna Maria Traglia, dlhoročná priateľka Fidela Castra (mimochoodom, neter známeho talianskeho kardinála Luigi Tragliu). Kubánske vládne miesta sa k tejto správe nevyjadřili, ale niektoré dobre informované osobnosti vyslovili svoje pochybnosti, alebo označili správu za nepravdivú.

Aj keď sa nad obsahom tejto informácie vznášajú určité pochybnosti, netreba ju pokladať za vylúčenú alebo za nemožnú. Podobných obrátení komunistických veľikášov na smrteľnej posteli bolo za posledných rokov niekoľko, aj keď mainstreamové médiá im len zriedkakedy venujú pozornosť.

Nečakaný pád komunistickej ideológie v bývalom Sovietskom zväze a satelitných štátoch a udalosti, ktoré boli s tým spojené, viedli k radikálnemu prehodnoteniu celej marxisticko-komunistickej ideológie. História 20. storočia názorne presvedčila aj tých najnaivnejších, že marxizmus sa praxi neosvedčil. Nepriniesol ľudstvu sľubovaný raj na zemi, zato však priniesol nevidanú mieru utrpenia a nesmierne materiálne škody všade tam, kde sa ujal moci. Inými slovami: nespĺnil očakávania ani po materiálnej, ani po duchovnej a morálnej stránke.

A toto otvorilo oči mnohým idealistom, ktorí kedysi s veľkým nadšením šírili a uvádzali do života komunistické myšlienky a revolučnú socialistickú prax. Určite niektorí to robili s presvedčením a v nádeji, že sa im podarí pretvoriť ľudskú spoločnosť a vybudovať utópiu. Ale na konci 20. storočia mohli už iba hľadiť na trosky svojho úsilia. Tí úprimnejší a citlivejší začali prísne spytovať svoje svedomie a vracat' sa ku koreňom, z ktorých vyrástli.

Pre mnohých to znamenalo odvrhnutie vulgárneho, militantného i vedeckého ateizmu a návrat k starým, ale trvalým hodnotám kresťanstva. Tak to urobil napríklad Algirdas Brazauskas, ktorý od polovice 60. rokov zastával významné politické funkcie vo vládnom i stranickom aparáte Litovskej sovietskej socialistickej republiky ako minister, predseda Plánovacej komisie a v rokoch 1977-1987 tajomník Ústredného výboru Komunistickej strany Litvy. Ku koncu svojho života sa sklamané vrátil k viere svojho detstva a keď v roku 2010 zomrel, bol pochovaný podľa obradov Katolíckej cirkvi.

Podobným procesom prechádzal aj gruzínsky politik Eduard Ševardnadze, (prvý tajomník Komunistickej strany Gruzínska a v rokoch 1972-

1985 zahraničný minister Sovietskeho zväzu). Aj on sa vrátil k viere svojich predkov, zomrel ako pravoslávny kresťan a jeho pohrebné obrady (13. júla 2014) sa konali v katedrále Najsvätejšej Trojice v Tbilisi.

Je pozoruhodné, že len šesť týždňov pred pohrebom Ševardnadzeho prebiehali (dňa 30. mája 2014) pohrebné obrady vo varšavskej Poľnej katedrále poľskej armády, kde pochovávali bývalého vojenského diktátora Poľska, generála Wojciecha Jaruzelského. On tiež zomrel ako katolíck, zaopatrený sviatosťami umierajúcich. Jaruzelského meno je spojené s krutou likvidáciou poľského hnutia Solidarność. Je príkladné a nasledoviahodné, že pohrebných obradov sa zúčastnili aj viacerí poľskí vedúci politici ako Lech Wałęsa a vtedajší prezident Aleksander Kwaśniewski, ktorí boli kedysi jeho väzňami.

Duchovnú a morálnu nadradenosť kresťanstva nad komunizmom si pred svojou smrťou uvedomil aj János Kádár, generálny tajomník maďarskej komunistickej strany v rokoch 1956-1988. Posledný komunistický ministerský predseda Maďarska Miklós Németh si takto spomína na jeho konverziu: "Mariška-néni (t. j. Kádárova manželka) mi nečakane oznámila: Mój manžel chce kňaza! Spomínam si, ako som ho hľadal a našiel. Bol to chlapík nízkej postavy a volal sa Bíró... Táto Kádárova žiadosť nás všetkých veľmi prekvapila."

Ešte mnoho podobných prípadov by sa mohlo v tejto súvislosti spomenúť. Je napríklad známe, že aj prezident Juhoslávie, maršal Jozef B. Tito, si výslovne žiadal, aby ho v smrteľnej chorobe (v r. 1980) opatrovali katolícke mnišky-sestričky, ktoré v tomto prípade bolo treba z Chorvátska prepraviť do Belehradu. V roku 2007 zomrel v Rusku prezident Boris Jelcin, ktorého minulosť je tiež úzko spojená s komunistickým režimom. Pamätám si, že som čítal správu o jeho pohrebe, kde sa osobitne zdôrazňovalo, že od smrti cára Alexandra III v roku 1894 toto je po prvýkrát, čo pochovávajú hlavu ruského štátu podľa kresťanského obradu.

A nechýba ani prípad z nášho domáceho prostredia: Gustáv Husák, o ktorom by sa mohlo povedať, že jeho celý dospelý život bol vlastne službou komunizmu. Odcitujem, čo mi o jeho návrate do lona Cirkvi povedal biskup Pavol Hnilica v rozhovore o Božom milosrdenstve:

„V našom zmysľaní je meno Gustáva Husáka synonymom nepriateľa Cirkvi. Ale aj on si napokon uvedomil, že je iba smrteľný človek a že aj jemu je súdené raz zomrieť a potom stáť pred súdom spravodlivého Boha. Ku koncu svojho života videl, že stavba komunizmu, ktorú celý svoj dospelý život tak horlivo budoval, bola postavená na piesku – ako ten dom, o ktorom

hovorí Ježiš v evanjeliu podľa sv. Matúša – „spustil sa dážď, privalili sa vody, strhla sa víchrica, oborili sa na ten dom a dom sa zrútil; zostalo z neho veľké rumovisko.“

S pádom komunizmu v roku 1989 stratil svoje funkcie a vysoké postavenie aj Dr. Husák. Z Prahy sa vrátil domov na Slovensko. V roku 1991 ochorel. Spočiatku sa zotavoval doma a jeho ošetrovatelkou bola zdravotná sestra Ada Burdejová zo Štátnej nemocnice. Bola to zbožná duša, ktorá ošetrovanie prijala pod podmienkou, že bude môcť chodiť na bohoslužby každú nedeľu a vo sviatok. Ale v jednu nedeľu nemohla od neho odísť, a tak sledovala sv. omšu v televízii dole na prízemí. Zrazu počula za sebou akýsi zvuk, a keď sa obrátila, videla že Dr. Husák zišiel dolu a ticho pozoroval sv. omšu. Prekvapená ho posielala do postele so slovami: „Veď táto omša je už po novom, a to nepoznáte.“ Odpovedal jej: „Myslíte si, že ozaj nepoznám?“ – a sledoval omšové obrady ďalej. Už z toho bolo vidno, že sa v jeho duši čosi dialo.

Keď sa jeho zdravotný stav zhoršil, previezli ho na oddelenie internej kliniky na Kramároch. Tam jeho ošetrovatelkou bola sestrička Marta Mandráková z kongregácie Notre Dame, ktorej sa zdôveril so svojou túžbou prijať sviatosti zomierajúcich. Sestrička to povedala arcibiskupovi Jánovi Sokolovi. Medzitým však Dr. Husáka previezli na ARO (Oddelenie anestéziológie a intenzívnej medicíny – FV) v tej istej nemocnici.

V tomto čase už viac ľudí vedelo o Husákovej túžbe zmieriť sa s Bohom. Modlili sa k Božiemu milosrdenstvu a nemodlili sa nadarmo. Pacient Husák zopakoval svoju žiadosť, že chce kňaza. Arcibiskup Ján Sokol s bratislavským dekanom o. Antonom Kebisom sa vybrali do nemocnice. Pomazanie chorých, alebo ako sa to kedysi volalo „sviatosť zomierajúcich“, prijal Dr. Husák pri plnom vedomí z rúk arcibiskupa Sokola. Na druhý deň zomrel zmierený s Bohom.

Znie to priam neveriteľne, ale stalo sa to v našich časoch a pred našimi očami. Opravdivý zázrak Božieho milosrdenstva. Božie milosrdenstvo sa tu ukázalo v celej svojej štedrosti a láske voči hriešnikom podľa svojho prísľubu sestry Faustíny: „Čím väčší hriešnik, tým väčšie má právo na moje milosrdenstvo.“

Biskup Hnilica zakončil svoju odpoveď slovami: „Hovorí sa, že bez viery je ľahšie, pohodnejšie a často aj výnosnejšie žiť. V niektorých prípadoch to ozaj môže byť tak. Príklad Dr. Husáka (a ja dodávam: aj príklady ostatných spomínaných komunistických prominentov) nad všetku pochybnosť však svedčia, že s vierou sa ľahšie a pokojnejšie umiera.“

FRANTIŠEK VNUK

NIEKOĽKO SLOV NA ÚVOD

Prišiel čas, v ktorom treba povedať nahlas aj to, o čom sa v minulosti muselo mlčať alebo, a to bolo horšie – klamať. Na odborné prekrúcanie pravdy, prípadne falošné vysvetľovanie skutočností, bývalé štátne zriadenie využívalo účelovo konštituované inštitúcie. Výsledky upravenej histórie postúpili ako podklady pre zostavovateľov učebníc od základných škôl až po vysoké školy všetkých druhov, dokonca boli oslovení, prípadne finančne zainteresovaní, spisovatelia, ktorí na objednávku oživilí skreslené dejiny príbehmi.

Sledujem už dlhý čas hrdinov Druhej svetovej vojny. Už na základnej škole sme sa dozvedeli o Júliusovi Fučíkovi – statočnom novinárovi; o Klementovi Gottwaldovi – chudobnom usilovnom stolárskom učňovi, ktorý študoval pri svetle pouličnej lampy a dotiahol to až na post prezidenta; Gajdarovom Timurovi a jeho družine. Hrdinov bolo neúrekom. Neskôr sa väčšinou ukázalo, že ich hrdinstvo, statočnosť a následná odmena nebola až tak veľmi hodna obdivu. Fučík kolaboroval s gestapom, Gottwald znarodnil súkromný majetok a priamo či nepriamo pochoval tisíce nevinných ľudí. Neobstál ani Timur so svojou družinou.

Do kategórie najväčších hrdinov sa rátať aj parašutisti - atentáčníci - Jozef Gabčík a Miroslav Kubiš. Druhý menovaný je bez obliga. Plnil a splnil úlohu, ku ktorej sa zaviazal a za ktorú nesie vinu jeho veliteľ. Mňa trápi „hrdinstvo“ pôvodcom síce Slováka, no presvedčením určite nie. Podľa môjho názoru si Gabčík zaslúži skôr pranie hanby ako piedestál úcty. Verím, že skôr či neskôr sa prehodnotí jeho činnosť a mojou ambíciou je týmto pohľadom podnietiť diskusiu a vykonať tak prvý krok. Niet na čo čakať. Všetko, čo píšem, je už takmer 70 rokov známe, v mnohých knihách uznávaných tvorcov literatúry faktu zverhodnené a napriek tomu nesprávne vyhodnotené.

Po „zamatovej revolúcii“ som upozornil na historický lapsus menom Jozef Gabčík Ministerstvo národnej obrany so žiadosťou prehodnotiť jeho činnosť v súvislosti s pomenovaním vojenskej jednotky jeho menom. Odkázali ma na Vojenský historický ústav. Po výmene niekoľkých listov a dlhých telefonátov som dospel k názoru, že moje snaženie je zbytočné. VHÚ aj HÚ SAV majú spoločného menovateľa – zatuchnuté priestory. Podobný postoj zaujali aj časopisy zaberajúce sa históriou. Neuznali argumenty ani fakty. Téma sa vyvíja a v uctievaní sa pokračuje.

Je možné, že máme málo hrdinov, že sme si nedokázali nájsť ľudí, ktorí si takýto prívlastok zaslúžia, že sme neuznali význam a dielo osobností ktoré si to zaslúžili, ale to neznamená, že musíme vyzdvihovať človeka, ktorý sa vo vážnej situácii choval ako hochštapler, v kritickej chvíli zlyhal, chybu si nepriznal a jeho tvrdohlavosť privodila katastrofu pre stovky nevinných ľudí priamo, a tisíceky v konečnom dôsledku.

Odboj z Londýna vedený zo súkromných bytov a hotelových apartmánov bola nečistá hra abdikovaného, neskôr samozvaného prezidenta Dr. Beneša, ktorý svoj charakter ukázal pri tvorbe I. Čes-

koslovenskej republiky, počas svojej vlády vo funkcii 2. prezidenta a neskôr ešte mnohokrát. Do dnešného dňa nie je pohľad na atentát jednoznačný a objektívne zhodnotený. Známe je iba to, že Dr. Beneš sa neskôr k rozkazu nepriznal. Dokumenty a svedkovia hovoria jasnou rečou. Nespochybniteľný je Benešov politický prospech zo smrti Reinharda Heydricha, a to bez ohľadu na fatálne dôsledky pre civilné obyvateľstvo. Aké pre Dr. Beneša priznačné!

VZNIK I. ČSR

Koniec I. svetovej vojny nanovo rozparceloval Európu. Rakúsko-Uhorsko a Osmanská ríša sa rozpadli.

RENÉ PAVLÍK

Jozef Gabčík bol hrdina? (1)

Na základe dohôd mocností vzniklo 11 nových štátov. Svoje miesto na slnku získali štáty zriadené na národnom princípe.

Vnútrošnú väzbu spoločného štátu Slovákov a Čechov rámcovovala dohoda, ktorú vlastnoručne napísal, v tom čase predseda Česko-Slovenskej Národnej Rady, prof. Masaryk, prerokovali predstavitelia Slovenskej ligy, Českého Národného združenia, Zväzu Českých Katolíkov a 30. mája 1918 v Pittsburghu podpísali.

Česko-Slovenská republika bola vytvorená, uznaná, no jej hranice ešte neboli definované najmä na juhu a východe Slovenska. Maďari robili obštrukcie. Skresľovali počty a národnosť obyvateľov, predkladali nové a nové návrhy, požiadavky, podnety a predlžovali rokovanie v Trianone. Nakoniec 4. júna 1920 predsa len podpísali podmienky, ktorými stratili nárok na Slovensko a Podkarpatskú Rus a boli prinútení vytýčené hranice akceptovať.

Zrod novej vlasti Slovákov mal už do základov vložené Kainovo znamenie – JUDr. Edvarda Beneša – tretiu sudičku pri kolíske spoločného štátu. Kým budúci prezident T. G. Masaryk pracoval v Amerike a gen. Štefánik na Sibíri, Dr. Beneš spriadal pavučiny v Paríži. Intrigami sa M. R. Štefánika zbavil a tým si zabezpečil voľné ruky pri tvorbe vnútroštátnych pomerov.

Praktický život v I. ČSR nezačal šťastne. 28. októbra Český národný výbor vydal zákon o zriadení Česko-Slovenského štátu, ale urobil to bez účasti, dokonca bez vedomia Slovákov. Tí sa to dozvedeli dodatočne a podivne naskočili do českého rýchlika. 30. októbra sa zišla skupina slovenských politických činiteľov v Turčianskom sv. Martine, vyhlásila sa za „Národnú radu slovenskej vetvy jednotného československého národa“ a pripojila sa k Česko-Slovenskému štátu s tým, že vzájomný vzťah bude dohodnutý neskôr. Už o niekoľko dní sa vyklúlo šidlo z vreca: Národný výbor v Prahe – opäť bez komunikácie so slovenskou stranou – vymenoval „Dočasnú

slovenskú vládu“. Slováci ju neprijali. Ako vznikla, tak aj skončila. V Prahe – bez volieb – vytvorili 256 členné Národné zhromaždenie, do ktorého V. Šrobár menoval 55 zástupcov Slovenska, z ktorých významná časť neboli Slováci. Tu prijali Dočasnú ústavu, vymenovali vládu, zvolili prezidenta a rozpustili „Dočasnú slovenskú vládu. Od tej chvíle začal boj o zrovnoprávnenie štátotvorných národov.

Prvý prezident spoločného štátu T. G. Masaryk nikdy neuznal Slovákov za národ, slovenský jazyk vyhlásil za nárečie Čestiny. Uplatňoval cestu sofistifikovaného odnárodňovania prostredníctvom českých učiteľov, českých úradníkov, českých

strany, funkciu prezidenta ČSR získal. Na svoj sľub hneď po voľbách zabudol. Aj požiadavku investovať slovenský súkromný kapitál na rozvoj Slovenska Beneš zamietol. V postavení Slovákov sa situácia nezmenila. Ako boli české uši hluché za Masaryka, tak boli hluché aj za Beneša. Vzájomné vzťahy sa zhoršovali. Slováci naďalej predkladali návrhy na zrovnoprávnenie „bratských“ národov v republike a naďalej neúspešne. Benešov egoizmus hraničiaci s diktátorstvom vyústil až do popretia existencie slovenského národa. Menšiny žijúce v Československu mali väčšie práva, ako štátotvorný národ. Napätie sa stupňovalo. Bola zverejnená tajná do-

oslobodenia nemeckej menšiny spod českého útlaku začal rokovat' s Anglickom, Francúzskom a Talianskom o pripojení tri a pol miliónovej enklávy Nemcov žijúcich v prihraničnom území nazývanom Sudety k Nemecku.

Bol presvedčivý a neoblomný. Hrozil násilím, dokonca vojnou. Tajne, prostredníctvom zakladateľa SdP (Sudetendeutsche Partei) Konrada Henleina podnecoval nespokojnosť Nemeckej menšiny v českom pohraničí. Mocnosti podľahli a začali v tejto súvislosti jednať s Dr. Benešom. Navrhli mu dohodnúť sa s Hitlerom, v opačnom prípade nebudú plniť uzatvorenú zmluvu o ochrane.

Dr. Beneš použil svoju taktiku, ktorú doposiaľ uplatňoval voči „svojim“ národom – nerozumel. Na naliehanie mocností však musel situáciu riešiť. Keď videl, že stratégia zlyháva a do vnútorných vecí stále razantnejšie zasahuje nemecká strana, v máji 1938 vyhlásil čiastočnú mobilizáciu.

Predkladal ďalšie varianty. Boli nereálne, a prichádzali neskoro. Vo štvrtnej variante vyhlásil aj Slovákov za menšinu. Ani toto riešenie nebolo prijaté. Československá vláda vyhlásila všeobecnú mobilizáciu. Dr. Beneš vypracoval ďalší návrh, už piaty a ten 30. septembra 1938 v Mníchove prijali.

Samolúbošť, povýšenectvo, klamstvo, pretváрка pomstychtivosť a osobný prospech boli vždy Benešove najvýznačnejšie vlastnosti. Jeho ne-dobrá povest' v diplomatických kruhoch sa prejavila v tom, že na kľúčovú udalosť – rokovanie v Mníchove nemal žiaden vplyv. Mohol iba trpe čakať, vypočuť verdikt a podriaďiť sa. Typicky pre svoju politiku sa nahlas nepriznal, že bol prijatý jeho návrh, naopak vyhlásil: „Západ nás zradil“. 80 miliónovému Nemecku na čele s Hitlerom mobilizácia poslúžila ako zámienka rozbiť ČSR a obsadiť Čechy a Moravu. Pre Dr. Beneša charakteristická konšpiračná politika opäť nevyšla. Princíp, ktorý v českej diplomacii platil a platí podnes, t.j. nerozumieť a nechať si opäť a znova vysvetľovať aj najjednoduchšie veci, aby sa jednanie navracalo k počiatku, čím získajú čas na sebe prospešné riešenie, v prípade nárokov sudetských Nemcov nemo-hol dopadnúť inakšie. Na jednej strane Dr. Beneš „nerozumel“, na druhej strane sa spoliehal na zmluvy s Anglickom a Francúzskom, pritom sa istil dohodou so Sovietskym zväzom na ktorú sa mocnosti pozerali s nedôverou. Nedôveryhodnosť štátnika, diplomata dokresľujú aj dve skutočnosti, ktoré sa v zainteresovaných kruhoch šírili – vysoké svätenie v slobodomurárskej lóži a spolupráca s NKVD.

1. októbra nemecká armáda za búrlivých ovácií domáceho obyvateľstva nemeckej národnosti obsadila pohraničie. Československo demobilizovalo. Slovensko stratilo 43km², Petržalku, Devín a 15 000 obyvateľov. Nároky na územie si pod hrozbou boja vymohlo aj Poľsko. Československá vláda 1. októbra súhlasila s odstúpením Tešínska a časti severného Slovenska. Slovensko stratilo ďalších 221km² a 10 000 obyvateľov.

1. októbra nemecká armáda za búrlivých ovácií domáceho obyvateľstva nemeckej národnosti obsadila pohraničie. Československo demobilizovalo. Slovensko stratilo 43km², Petržalku, Devín a 15 000 obyvateľov. Nároky na územie si pod hrozbou boja vymohlo aj Poľsko. Československá vláda 1. októbra súhlasila s odstúpením Tešínska a časti severného Slovenska. Slovensko stratilo ďalších 221km² a 10 000 obyvateľov.

(Pokračovanie na 10. strane)

zamestnancov v štátnej správe, českých veliteľov armády v najvyšších a vyšších hodnostiach, českých četníkov, českých zamestnancov železníc, až po profesiu hradlára atď. Výrazný nepomer počtu Čechov a Slovákov v parlamente sa pochopiteľne prejavil v mnohých dôležitých zákonoch s priamym vplyvom na každodenný život Slovákov. Počas jeho vlády bola na Slovensku najväčšia nezamestnanosť, ktorá zapríčinila najväčšie vystaňovanie najmä z východnej časti Slovenska. Od roku 1918 do roku 1938 zrušili, alebo zo Slovenska do Českých zemí premiestnili 685 priemyselných závodov.

Zdôvodňovali to nedostatkom vzdelaných Slovákov v daných povolaniach, ale mohla to byť realita aj po dvadsiatich rokoch spoločného života a deklarovaného úsilia pozdvihnúť kultúrnu a vzdelanostnú úroveň Slovákov? Pravda je krutá. Česi týmto spôsobom zabili dve muchy jednou ranou – okrem odnárodňovania Slovákov, aj svoju nezamestnanosť. Cieľom českej politiky bolo vytvorenie československého národa, ktorý by sa skladal s Čechov a odnárodnených Slovákov – teda Čechoslovákov.

A darilo sa. Cieľavedomým výberom Čechoslovákov si „Československá vláda“ budovala na Slovensku kolóniu. Deklarované rovnocenné postavenie Česka a Slovenska bolo zmanené. Sľubované a na medzinárodnej pôde ohlasované štátne zriadenie podľa švajčiarskeho vzoru nebola ani vzdialená utópia. Pittsburskú dohodu, ktorá vzťahy definovala, jej signatár T. G. Masaryk po zvolení za prezidenta vyhlásil za podvrh.

Situácia sa nezlepšovala ani po rokoch. T. G. Masaryk v decembri 1935 chcel odovzdať vládu Edvardovi Benešovi. Proti tomu sa stavali v Čechách aj na Slovensku takmer všetky politické sily, ale keď Beneš sľúbil Hlinkovi do roka splniť požiadavky Slovákov na autonómiu, pomocou voličov zo Slovenska, najmä členov Hlinkom vedenej Ludovej

MNÍCHOVSKÁ DOHODA

Adolf Hitler bol politický stratég. Jeho schopnosť manipulovať masami, cieľená rétorika a rečnícka ekvilibristika prebudili tie najhoršie ľudské vlastnosti v Nemeckom národe a oživilí túžbu po zvrátení výsledkov I. Svetovej vojny. V čase vrcholiacej hospodárskej krízy sa stal prostredníctvom demokratických volieb v roku 1933 ríšskym kancelárom. Obyvateľom Nemecka sľúbil „šťastné zajtrajšky“ a začal ich aj okamžite budovať. Oživil baníctvo, poľnohospodárstvo, hutníctvo, stroj-nú výrobu, chemický priemysel. Prostredníctvom Sovietskeho zväzu vyškolil veliteľov novej armády, obnovil zbrojný priemysel, a začal pracovať na rozšírení územia kvôli „životnému priestoru pre nemecký národ“. Hľadal spojencov aj v Poľsku a Maďarsku. Za Česko im ponúkol vytvorenie spoločnej hranice na území Slovenska.

V marci 1938 Hitler pripojil Rakúsko k Nemecku. Pod zámenkou

Postdemokracia sa predstavuje v plnej nahote !

Skončením totalitnej samovlády jednej politickej strany v roku 1989 sme sa nazdávali, že sa skončili aj politické prenasledovania za prejavenie slobodného názoru a vlastných myšlienok. Perzekúcie nepohodlných názorov boli na dennom poriadku, tie sa potláčali ideologicky, v mnohých prípadoch dokonca fyzicky. Teda pád komunistickej totality mal znamenať pretransformovanie politických a spoločenských štruktúr do formy demokratickej a pluralitnej.

V deväťdesiatych rokoch minulého storočia a na začiatku milénia to tak aj vyzeralo. Vychádzalo množstvo názorovo odlišných tlačených médií, vznikali a na vývoji spoločnosti pracovali najrozmanitejšie občianske združenia, ktoré otvárali otázky budúcnosti, ale aj minulosti Slovenska. Vyvrcholením bolo obnovenie samostatnej Slovenskej republiky. Nasledovali ťažké, ale o to príjemnejšie roky tvrdej práce s vedomím, že všetko robíme už ako slobodní občania samostatnej a slobodnej SR.

Prvé náznaky toho, že demokracia je už iba filozofickou či politologickou frárou, nastali práve po obnovení slovenskej štátnosti. Mnohí ani dodnes nedokážu prehltnúť skutočnosť, že SR sa stala životaschopnou, nezávislou a konkurencieschopnou v celosvetovom meradle. Bolo treba začať SR podkopávať takpovediac od zeme. Deštrukcia poľnohospodárstva a zničenie potravinovej sebačinnosti aj mnohým dodnes dvíha krvný tlak. Nasledoval výpredaj životaschopných podnikov do rúk zahraničných investorov. Dodnes lacná a vzdelaná pracovná sila na Slovensku je zdarma darovaným bonusom.

Keď už bola SR ako tak ekonomicky destabilizovaná závislosťou na rozhodovaní zahraničného investora a vývozom zarobených peňažných prostriedkov do zahraničia, bolo treba hľadať nového nepriateľa. Za prvých

nepriateľov boli jednoznačne označení tí, ktorí sa svojou prácou pričínili o obnovenie SR. Mediálny hon a masírovanie verejnej mienky prerastali do obľudných rozmerov. Popritom sa však hľadal ďalší nepriateľ, a tým sa stal každý, kto mal niečo do činenia s vytváraním pravdivého obrazu prvej SR, pretože tí prví by bez druhých takpovediac nemali čo obnovovať. Začalo sa nepohodlnými historikmi, politikmi a nakoniec bežnými občanmi.

No ešte vždy to bolo na hrane únosnosti, prednášky či vedecké diskusie sa uskutočňovali bez väčších problémov.

Dnešok však v plnej nahote ukazuje, že na Slovensku sa nenápadne udomácnila postdemokratická, rúškom humanizmu a plurality zahalená ideológia, ktorá nedokáže akceptovať rozdielne politické a spoločenské pohľady na problematiku nielen súčasnosti.

V stručnosti si povedzme, čo je to postdemokracia. O zavedenie tohto filozoficko-politologického pojmu v celosvetovom meradle sa zaslúžili britský politológ Colin Crouch a novinár Peter Osborne, na Slovensku politológ László Ollos. Postdemokracia popisuje štátne zriadenie, ktoré sa riadi demokratickými pravidlami a princípmi, avšak ich aplikácia je postupne obmedzovaná. Čiže je to postupné nahradzovanie právneho štátu a parlamentnej demokracie štruktúrou lobujúcich mocenských skupín, ktorých cieľom je vyjedná-

vaním presadiť také pravidlá hry, ktoré sú výhodné pre najmocnejšie ekonomické skupiny. Základnými znakmi a vlastnosťami postdemokracie sú nerešpektovanie občianskych práv štátom alebo jeho zástupcami, neschopnosťou viesť vyrovnané, alebo proporcionálne vyvážené diskusie o určitých problémoch a posilňovanie vplyvu mimovládnych organizácií na riadenie politiky.

Z popísaných skutočností jasne vidieť, aká nebezpečná ideológia sa v SR udomácnila.

Samozrejme, po slovenskom chotári sa bude rozliehať kikirikanie, že to tak nie je, že všetko je v absolútnom súlade s definíciou demokratického usporiadania štátu.

Ale každý, aj politicky menej zdatný, občan jasne vidí, že tomu tak nie je. Že právo verejne vyjadriť svoj názor na politiku, politiku, spoločenské otázky je ostro sledované a každý, mimo hlavný prúd mainstreamu vyslovený či napísaný názor, je ihneď ostrakizovaný či trestaný. Občania upadajú do letargie, prestáva chuť vôbec sa k niečomu vyjadrovať.

A práve toto je živnou pôdou postdemokratických politikov, ktorí si začali byť vedomí svojej nedotknuteľnosti. Zastrávanie a niekoľko prípadov trestnoprávného pohonu na nepohodlných sú toho živým príkladom. Sledovanie a odpočúvanie pomyselných politických odporcov je na dennom poriadku. Ak komunistická mašinéria likvidovala svojich odporcov fyzicky, postdemokracia

ich likviduje ekonomicky a psychicky. Zastrávanie už prerástlo do obľudných rozmerov, rovnako ako cenzúra a vymývanie mozgov podporými médiami. Každý čo len trochu odlišný názor alebo podpora nie toho správneho politického či spoločenského subjektu je už vopred odsúdená a prívlastkovaná všemožnými izmami.

Avšak pozrime sa na postdemokraciu v súčasnej praxi.

Terajší generálny prokurátor SR Jaroslav Čížnar sa rozhodol, že podá podnet na zrušenie politického subjektu Ľudová strana naše Slovensko. Výsledok je pre každého rozumne uvažujúceho vopred známy. Stanovy strany neobsahujú nič, čo by mohlo mať za následok rozpustenie a zrušenie strany, ktorá bola právnym systémom SR po preskúmaní Stanov riadne zaevidovaná MV SR, iba ak by šlo o čisto politický objednávku na upevnenie postdemokracie.

Avšak podnet generálneho prokurátora SR je iba pomyselnou čerešničkou na torte, ktorá má veľmi dobrú mediálnu sledovanosť. Na pozadí sa perzekuuju desiatky, ba stovky občanov SR iba pre to, že si ctia Ústavu SR, v ktorej sa píše, že sloboda prejavu a právo na informácie sú zaručené. Prejavenie slobody prejavu a vlastného názoru v dnešnej postdemokratickej spoločnosti je takmer nemožné.

Položme si otázku, prečo sa GP SR rozhodol rušiť politický subjekt práve v čase, keď Ústavný súd SR

zrušil takzvané Mečiarove amnestie a Kováčove milosti. Diskusiu o tom, či to bolo v súlade s Ústavou SR necháme na svedomí ústavných sudcov.

Čo má zakryť rušenie strany, akú spoločenskú diskusiu má rozpútať aby sa pre smietku nevidelo brvno? Zrušenie Benešových dekrétov, za ktoré vyše dvadsať rokov bojujú bok po boku predsedovia dvoch najväčších maďarských menšinových strán na Slovensku? Revíziu rozdelenia Česko – Slovenskej federácie? Komu alebo čomu prospeje zrušenie amnestií?

Nie vyšetovať sa nebude nič, iba ak, tak pre verejnosť sa pripraví divadelné predstavenie. Ten, kto dodnes nepochopil podstatu zrušenia amnestií, v blízkej dobe zaiste precitne.

Rôzne kauzy, ktoré nás čakajú, predaj slovenskej pôdy, predaj slovenskej vody, pohon na nepohodlných občanov každého veku, kontrola všetkého a všetkých, nepripustenie pluralitnej diskusie či v konečnom dôsledku zadlžovanie a ožobracovanie slovenského národa, to všetko priniesla moderná doba, ergo postdemokracia.

Na záver si dovoľm upozorniť na azda najznámejší výrok francúzskeho osvietenca François Marie Arouet-a, ktorým by sa dnešní, takzvaní humanisti a libertariáni mali prinajmenšom riadiť...

MIROSLAV ŠUŇAL

V jednom slovenskom meste, a to sa stalo naozaj, sa Matica slovenská rozdelila na mužskú a ženskú časť. Na matičiárov a matičiarky.

Slovo matičiarky pochádza od slova Matica slovenská, vysvetľoval pán Rezačka svojej manželke. Presviedčal ju, aby vstúpila do Matice slovenskej. Pani Rezačková nechcela. Argumentovala, že bola na martinskou Národnou cintoríne a každý z tých mŕtvych, ktorí sú tam pochovaní, prežil v Matici veľa prikorí.

Taký spisovateľ Cíger Hronský musel emigrovať. Na Slovensku len-len, že ho nezabili za povstania.

Martín Kukučín tiež nežil doma.

Vajanský bol aj zatvorený! Síce iba na pár týždňov, ale bol. Aj v súčasnosti sú nápadani. A nielen oni, ale aj ďalší...

Ja nie som žiadna hrdinka, dôvodila. Okrem toho, sám si povedal, že na Slovensku platí: Namáhaj sa na roli národa dedičnej, vďačný národ Ti to zabudne.

Ale veď sa neboj, posmeľoval ju manžel, MS sa v našom meste rozdelila na mužskú a ženskú časť. Teraz je to taký provincionalizmus. Máš na nich. Mužská časť veľa neznamená. Ženská rozhoduje. To vieš, ženy usilujú o vzťahy, to sú pacifistky. Platí tam, že žiadna hodnota nie je tak veľká, aby stála za to byť pre ňu v konflikte. Dokonca tam hrajú aj divadlo! Amatérske. V tých divadelných

hrách dokazujú, že všetci tí národovci sú iba obyčajní ľudia.

Zoberme si takého Štúra, objavujú v ňom obyčajného človeka. Idú do detailov. Napríklad ako chlapec iste neposlúchal svojich rodičov. Tak to tam dajú.

Alebo, vezmime to takto, v ktorejkoľvek spoločnosti, ak sa opýtaš, nech zdvihne ruku ten, kto nikdy neklamal. No nikto nezdvihne. A je po hrdinovi. Dokonca ak mu matka mohla niečo dohovárať, napríklad aby sa oženil, tak na to nič nedbal.

Alebo aké boli u nich doma rozhovory, o takých obyčajných veciach. Napríklad kto pôjde nakúpiť, alebo kto ošklbe sliedku do polievky a podobne.

Neboj sa o tom, že kodifikoval spisovnú slovenčinu tam nebude skoro nič. A k povstaniu v roku 1848, dobrovoľníkov - to boli prejavy zrejme nejakých vnútorných konfliktov, aké majú obyčajní ľudia. Ak by ich nemali, všetko by bolo v pokoji.

Ale potom by sme boli všetci už asimilovaní, zadržila sa pani Rezačková. No ja si myslím, hovoril pán Rezačka, že to môže tam skončiť. To znamená, že je jedno, akým jazykom hovoríme. Každý jazyk má slová

o láske, dobre, kráse, tolerancii. V mene toho, aby tie slová boli ešte krajšie, vzdajme sa svojho.

To by bol ten pravý hrdina! Ale, Rudo, zhikla pani Rezačková, a ty by si s tým ozaj súhlasil?

To vieš, že nie! Preto chcem, aby si išla medzi tie matičiarky a takým nenápadným spôsobom im pripomenula alternatívy k tomu, čo hovoria.

A prečo sa to rozdelila tá Matica na ženskú a mužskú časť? - spýtala sa pani Rezačková.

Nooo, to vieš, - chcel pán Rezačka vysvetľovať.

Viem, povedala pani Rezačková a vzala kalendár, kde mala napísané všetky tie dni, keď pán Rezačka podľahol dvom veľkým ľudským pokušeniam, byť neohraničený a rýchle vybránuť z problémov a ísť na pivo. Keby jedno! Lenže byť neohraničený a byť mimo problémov pri dobrom zdraví a tolerancii k alkoholu čosi stojí.

Ale no, Melanka, zahováral pán Rezačka, vidíš aké sú v tom kalendári veľké pauly. Ba minule si už ani nemala čo zapísať... My už nepijeme na zdravie, ale na zodpovednosť. A to predsa musíš uznať, že je to zmena...

Tie matičiarky zakladajú kultúru podozrievania. Ak sa niekto vypne k nejakému výkonu, tak ho začnú podozrievať z nejakých skrytých osobných problémov.

A kto im toto režuruje? No, na začiatku, - povedal pán Rezačka, - s tým prišiel nejaký mladý človek. Nebol slovenskej národnosti, ale nepamätám si už akej. Prišiel s nápadom objaviť vo veľkých ľudoch malých ľudí.

Pani Rezačková sa nevedela vynačudovať. Ale veď takto prideme o osobnosti!

No veď to je ten veľký obrat! Veľkých ľudí niet! Jednoducho nie sú potrební, a ak voľaják sú, tak iba ležia na Martinskom cintoríne. Naša doba už nepotrebuje také obety.

A nie sú tie matičiarky marxistky? - opýtala sa pani Rezačková. Pre Marxa bola každá ľudská duša iba posledným štádiom vývoja hmoty. A potom platilo, rob čo chceš, aj tak si len hmota.

Nie, nemyslím si, ale že duchovná oblasť, ktorou človek prekonáva sám seba, sa stráca, to je fakt.

A človek je potom iba hmota, doložila filozoficky pani Rezačková.

A čo robia?

No, slávia napríklad deň matiek.

A to je zle? - opýtala sa pani Rezačková,

Ale nie. Len neviem, čo urobí, až sa u nás presadí, že už neplatí rodič, matka, otec, ale rodič č. 1 a č. 2.

Ale oni si s tým dajú rady! Povedia, že niekto musí byť v rodine hlava a niekto krk. Hlava má č. 1 a krk č. 2. Len žiadne konflikty a obety.

Vieš, - povedala pani Rezačková, - nepôjdem medzi ne. Čím ich bude menej, tým lepšie.

Len aby ich nebolo stále viac a viac! Hovorí sa tomu davový človek, - uvažoval pán Rezačka.

Neviem, - robila si starosti pani Rezačková, - či je ešte na Martinskom cintoríne dost miesta pre nové obete takých davov.

A nedá sa vstúpiť do mužskej časti matice? - opýtala sa pani Rezačková.

Dá sa. No tak pôjdem ta! Pozrelí sa na seba a pochopili, že sa pani Rezačková práve zachránila pred tým, aby sa z nej nestala ďalšia feministka.

STANISLAV HVOZDÍK

Matičiarky

Moja spomienka na 18. apríl 1947

Zita Iždinská ako vysokoškolská študentka a v súčasnosti

Volám sa Zita Iždinská, narodila som sa 15. apríla 1926 v Báhoni, okres Pezinok. Nadväzujem na článok uverejnený v Kultúre č. 10/2017, strana 11, a aj ja by som sa chcela podeliť s vami o spomienky na pamätný deň popravy nášho prvého prezidenta doktora Jozefa Tisa.

Toho dňa, teda 18. 4. 1947, konal sa na Martinskom cintoríne v Bratislave pohreb nášho strýka Alojza Béma. Na pohreb sa zišla široká rodina. Pohreb sa konal o 15-tej hodine. Hneď, ako sme vošli do cintorína, prekvapil nás nezvyčajný ruch. Bolo tu viac ľudí ako obyčajne a hovorili, že sa tu bude konať pohreb pána prezidenta. Zostali sme a pridali sme sa. Zistili sme, že na cintoríne boli vykopané tri jamy pripravené na pochovávanie. Ľudia chodili od jednej k druhej, lebo nikto nevedel, ktorá je pripravená

pre pána prezidenta. Nakoniec sme sa zhromaždili pri tej, ktorá bola na pravej strane od vchodu do cintorína. Nebola to tá, kde dnes stojí náhrobný pomník, ale bližšia ku vchodu na cintorín.

Začalo sa stmievať a chýlilo sa k búrke. Veľmi sa blýskalo a vyzeralo to tak, že búrka o chvíľu začne. Prítomní sa rozostavili v blízkosti vykopanej jamy a začali sa modliť ruženec. Netrvalo dlho a vtom ako predvoj dobehlo niekoľko študentov s pokrikom. Prišli k nám, čo sme stáli okolo jamy, a hovorili „Ide Svoradov!“.

Cez ohradu cintorína sme už videli, ako sa organizovaná skupina vysokoškolákov blíži k bráne cintorína od Trnavskej cesty. Postupne sa začlenili k modliacej sa skupine ľudí. O chvíľu sme zbadali, ako sa skupina policajtov na koňoch rúti na nás, stojacich a modliacich sa.

Kone policajtov sa vzpierali, stavali na zadné nohy, erdžali a hrozili zaslňapnutím. Policajti na koňoch začali rozháňať zhromaždený dav a vtom začalo pršať. Hromy silno bili, vietor šľahal a ožaroval miesto zhromaždenia. Dav sa rozbehol, účastníci sa schovávali za náhrobné pomníky a hľadali miesto, kde už kone policajtov nemohli prejsť.

To blýskanie, hromobitie a prenasledovanie pripomínalo súdny deň. Skrývali sme sa medzi pomníkmi a nemusím povedať, ako veľmi sme sa báli. Keď policajti na koňoch rozohnali zhromaždených, pomaly začali opúšťať cintorín. Trvalo nám to ešte dosť dlho, až sme povychádzali z úkrytu za náhrobné pomníky. Ustráchaní sme sa roztratili a opúšťali cintorín.

Takto sa pamätám na pohreb nášho prvého prezidenta.

Ing. ZITA IŽDINSKÁ, rodenáBémová

Smer povolania nášho kňazského je Božským Majstrom nezmeniteľne stanovený. Idea kňazstva, ktorú On v živote svojom naskutku uplatnil, nesená je výšinou práce za spásu nesmrteľných duší. Vos estis lux mundi... Vos estis sal terrae (Vy ste svetlom sveta... Vy ste soľou zeme, pozn. red.), sú tie dve koľajnice, ktoré paralelne označujú smer tento, ktoré však predsa v jednom a tom istom bode ústia, a to je: salus animarum suprema lex esto! (Spása duší nech je najvyšším zákonom!, pozn. red.)

Z tohto hľadiska bezúčelným sa zdá byť nápis článku: Typ kňaza novej doby, bo však v každej dobe a všade kňaz má realizovať ideu spásy duší ľudských a týmto daný je už obrys typu kňazského tej ktorej doby. Je to ale tomu tak len na prvý

v tom zmysle, aby ho doba zmorila a jemu diktovala, aby kňaz dľa doby svojej vyberal v prostriedkoch a spôsoboch, s ktorými vo svojej dobe realizovať má nezmeniteľný smer povolania svojho: spásu duší ľudských.

Čo je teda a aký môže byť typ kňaza našej doby, v ktorej teraz žijeme, pýta sa každý z nás, ktorému záleží na tom, aby naše kňazské povolanie i dnes zodpovedalo cieľu svojmu. A pýta sa toto z nás každý tým rozhodnejšie, čím istejšie môžeme ustáliť, že dnešná doba je tak zvláštne ťažká a neprajná pre povolanie kňazské, akaj snád málo bolo ešte v dejinách.

Prežili sme veľké chvíle a vážne udalosti. Prevraty politické nielen prestole kráľovské povallili a nielen hranice krajín odsunuli, ale i duševnú rovnováhu ľudí hodne otriasli.

JOZEF TISO

Typ kňaza dnešnej doby

pohľad. Všetka pravda spása duší ľudských hoci je nezmeniteľný smer povolania kňazského v každej dobe, realizovanie tej spásy, spôsoby a prostriedky k tomu prispievajúce sú už mnohonásobné. A tu sa vynorí ten obrys typu kňazského v jednotlivých dobách. Možnosti tohto rozoznávania rôznosti typu kňazského v rozličných dobách popri nezmeniteľnom smere povolania kňazského za podklad môžu poslúžiť i slová Božského Majstra: Vos estis lux mundi... Vos estis sol terrae. Veď ľahko vychyti zo slov týchto argument pre možnosť rôzneho typu kňazského ktokoľvek. To svetlo vždy svieti síce, ale pravda, keď je tma, úplne lepšie sa uplatňuje než za súmraku... i tá soľ je ku každému jedlu potrebná, ale sú potravné články, ktoré už od prírody viac soli majú v sebe, takže z pádu na pád sa musí určiť potreba svetla a soli, hoci oba články vždy musia byť pri ruke a vždy musia byť v úžitku.

Tak je to i s kňazským povolaním. Každá doba má svoje zvláštne potreby a ťažkosti, pridá teda kňazskému účinkovaniu v tej ktorej dobe zvláštne pribarvenie, z čoho typ tej ktorej doby vyrastá. A keď pozrieme do dejín povolania kňazského, nájdeme zjavné stopy typu kňazského, zvláštneho pre každú dobu. Ale nielen toto nájdeme, ale čerpať môžeme z dejín povolania kňazského i ten úsudok, že úspešnosť účinkovania kňazského v tej ktorej dobe na tom sa zvrtila, či sa kňazi tej ktorej doby vedeli pozdvihnúť na úroveň potrieb časových a či sa vedeli k týmže prispôbiť a tie ovládať, alebo či sa dali ovládať bludmi, falošnými heslami a ťažkosťami doby, takže namiesto toho, že by oni boli dávali smer dobe svojej, podľahli dobe a vypustili opraty z rúk svojich. Nemôže byť cieľom krátkeho článku typ kňazský jednotlivých dob podrobne opísať, predsa však len v krátkosti pripomenieme kňazmučenieka z doby prenasledovania kresťanov, kňazov-učencov bohosloveckej a profánnej vedy v dobe obľúbených dišpút, kňaza kazateľa v dobe politického obnovenia Európy, kňaza-pestovateľa asketiky v dobe reformácie, spolu ale i kňaza mäkkého života svetárskeho v dobe renesančnej alebo kňaza zahrúženého do materialistických starostí v dobe jozefínskej, aby sme si k tomu utvorili pozadie doby, v ktorej typy tieto účinkovali.

Áno, kňaz so svojím povolaním nie je tvorom kryptovým, nie je k nehybnosti odsúdený, ale je dieťaťom doby svojej, ktorá nielen že môže, ale i musí nechať na ňom stopy vplyvu svojho. Ovsšem, že nie

Kňaz povolaniu svojmu sa venujúci, na výchove ľudu pracujúci ani len v snoch by si nebol predstavil tie hrozné veci, ktorých mohol byť očitým svedkom. Rabovka, zvrhlosť, nespoľahlivosť, honba za mnohým ziskom, nehaneblivosť v zrade svojho presvedčenia, ktoré kňaz zo dňa na deň musel skusovať od ľudí, ktorých tak horľive vychovával, koľkým odobrali chuť od všetkého ešte i od nádeje lepšej budúcnosti. Z koľkých kňazských úst som počul volanie o radu: čo si tu počať? A ako pracovať v tejto ťažkej dobe?

Hľa toto je to volanie za typom kňaza našej doby, ktorému vyhovieť chceme. Typ tento označujem typom prorokov! V ťažkých okolnostiach pôsobili proroci: národ mravne zvrhľý, od Boha pravého k modlám falošných bohov sa utiekajúci; nenávisť ľudu a kráľov bola odmenou ťažkej práce jejich, alebo v zajatí spolu s pokoreným národom svojim hlboko uponožení, potupovaní, nádejou krásnej budúcnosti udržiavali v sebe oheň horlivosti pri všetkých útrapách a nesnádzach.

V špatnej prítomnosti roznečujeme v sebe a nosme v srdci svojom nielen pre seba, ale i pre ľudstvo nateraz poblúdlí nádej lepšej budúcnosti. Na spôsob prorokov nepozerať natoľko na prítomnosť, ako na budúcnosť. Z tej budúcnosti čerpajme nielen potešenia, ale i úpravy pre smer účinkovania svojho v prítomnosti. Kladme základy budúcnosti tejto a preto vrhnime sa so všetkou horlivosťou na výchovu mládeže, nádej to budúcnosti.

Typ kňaza našej doby by bol teda, kňaz všetok svoj zbytočný čas venujúci výchove mládeže školu už nenavštevujúcej a kňaz čo najsvedomitejšie konajúci povinnosti svoje voči školskej mládeži. Neznamená to toľko, čo by na prvý pohľad z tohto nasledovať mohlo, že typ kňaza našej doby zanedbáva pokolenie dnešné tak hlboko kleslé, bo prácou svojou za mládež ďaleko siahne činnosť jeho do kruhov terajšieho pokolenia, ktoré nepriamo tiež priťahne do kruhu pôsobenia svojho.

Typ tento držíme pred obličajom čím častejšie. Osladí nám trpkosti dňa, dodá sily k vytrvaniu v prenasledovaní, zakryje špatnosť prítomnosti leskom krásy budúcnosti, nedopustí, aby sme zradne odskočili a znechutení opustili prácu tak ťažkú, s ktorou však pripravujeme budúcnosť tak slávnou. Meditujme často nad typom týmto; mňa to aspoň vždy pozdvihlo a znovu obrodilo k práci a vernosti povolania kňazského.

Duchovný pastier,
r. 5, 1922, č. 2, str. 26-27

Prosba k priaznivcom

Kultúry

Veľmi pekne ďakujeme, že viacerí z vás reagovali na prosbu redakcie a podporili vydávanie nášho časopisu Kultúra. Tieto prostriedky však, žiaľ, nepokrývajú ani z tretiny výdavky na tlač časopisu.

Prosíme preto, nepoľavujte v ušľachtilom úsilí, prispejte na číslo účtu Kultúry v Slovenskej sporiteľni

IBAN

SK6909000000000170427664

José de Anchieta (1534-1597) je považovaný za zakladateľa brazílskeho divadla. Bol prvým veľkým dramatikom takzvanej jezuitskej literatúry, ktorá sa formovala v Brazílii od 15. storočia.

V postave Josého de Anchieta máme pred sebou kňaza Spoločnosti Ježišovej, misionára, ktorý prišiel do Brazílie roku 1533 ako 19-ročný s konkrétnym cieľom – urobiť z Brazíľčanov pravých kresťanov, pričom nemal v úmysle zaoberať sa dramatickou alebo literárnou činnosťou.

Literárna tvorba Anchieta vzniká ako doplnok k jeho misionárskej činnosti v Brazílii a hlásaniu Božieho slova. Divadelná tvorba sa stala jedným zo spôsobov, ako naučiť domorodé pohanské národy, čo žili na území Brazílie do príchodu portugalských kolonizátorov, základom kresťanského náboženstva a katolíckeho vnímania sveta.

Jezuitské divadlo obnovovalo literárne modely stredovekého divadla, obohacujúc ho o nové, barokové prvky, ktorých korene siahajú už do obdobia renesancie. Spolu s pevnou vierou v Boha a kresťanskými cnosťami nastalo nové chápanie človeka a jeho miesta vo svete – a tieto nové štruktúry sebaavedomenia sa prejavili aj na úrovni divadelnej paradigmy [Azevedo, str. 191].

Podľa mnohých súčasných vedcov (napr. „Korene Brazílie“ – Sérgio Buarque de Holanda; „Veľký dom otrokov“ – Gilberto Freyre; „Brazílsky národ“ – Darcy Ribeiro; alebo výskumy posledných rokov, ako napr. projekt „Portugalské impérium: výskum štruktúry a dynamiky Starého koloniálneho systému“ z rokov 2005-2010 pod vedením Laury de Mello e Souza) katolicizmus zohral rozhodujúcu úlohu pri formovaní jednotného brazílskeho národa z množstva kmeňov, ktoré obývali miestne teritória s obrovskou rozlohou [Oliveira Neves, str. 156]. Kolonizátorom a misionárom sa podarilo dosiahnuť svoj cieľ práve vďaka použitiu kultúry miestnych Indiánov. Samozrejme, bol to aj zložitý a protirečivý proces, ktorý doteraz vyvoláva diskusie.

Prvý krok v tejto kapitole dejín však nepochybne patrí jezuitom, ktorí na rozdiel od iných presídlencov prišli do Brazílie nie s cieľom vlastného obohatenia, ale s čistými úmyslami spasit' zblúdené duše. V tomto ohľade sa treba dívať na misionárov 16. storočia ich vlastnými očami. Predpokladali, že medzi domorodým obyvateľstvom šíria osvetu, hoci v skutočnosti narúšali ustálené kultúrne systémy.

Predpokladá sa, že brazílske divadlo sa zrodilo v 16. storočí na priesečníku misionárskej činnosti Spoločnosti Ježišovej a pohľadu na svet domorodého nekresťanského obyvateľstva, ktoré žilo ešte na feudálnej báze. Zrodenie divadla pritom nemohlo, hoci aj v malej miere, nenasiaknuť niektorými črtami renesancie a manierizmu (neskorej renesancie), a taktiež prvkami klasického antického divadla (čo bolo pre obdobie renesancie dôležité).

Divadelná tvorba Josého de Anchieta predstavuje veľmi výrazný jav, ktorý syntetizuje iberské prvky, výdobytky dramatickej tvorby Gila Vicenteho, s novými tradíciami epochy

a taktiež s folklórnymi motívmi a predstavami pôvodných obyvateľov Brazílie [Coutinho, str. 59-64]. Divadelné hry Anchieta často obsahujú rétorické prostriedky, ktoré by sa dali nazvať „vážnymi debatami v čase odpočinku“, čo už samo osebe poukazuje na vybrúsený cit pre jazykový štýl a kultúru. Použité obrazy sa rodia z rozhrania a vzájomného pôsobenia Svätého písma, liturgie, humanistickej kultúry a folklóru, aby svojmu „divokému“ čitateľovi alebo skôr poslucháčovi sprostredkovali predstavy o cnostiach a aby zároveň šíрили osvetu v najširšom zmysle tohto slova. Nie náhodou sú do textu hier založených na deji z Evanjelia začlenené aj alegorické postavy.

Podľa výskumov venovaných životu a tvorbe Josého Anchieta (napríklad monografie Quirícia Caxu, Jorgeho de Lima), jezuitský misionár napísal a uskutočnil pre-

me aso en estas parrillas, con fuego de su amor
[Anchieta, str. 2].

Pre Ježiša, môjho Spasiteľa, čo umrel pre moju poškvynu, horím na tomto ražni, v ohni jeho lásky.

V druhej časti sa na scéne objavujú dvaja diabli, ktorí sa snažia zmocniť osady Niterói, no napokon ich svätý Vavrinc s pomocou Anjela a svätého Sebastiána vyženie. Druhá časť je celá napísaná v jazyku tupí.

Ako poznamenáva Q. Caxa [Caxa, str. 49], José de Anchieta začal hneď po príchode do Brazílie študovať miestnu kultúru. Už o dva roky nato uverejnil prvú gramatiku jazyka tupí („Arte de gramática da língua mais usada na costa do Brasil“), čo dokazuje jeho osobitný vzťah k jazyku i kultúre ľudí,

predstavení šašov, kúzelníkov a hercov“ [Russel, str. 330]. Diabol prestal byť predstaviteľom zlého počiatku, ako bol zobrazovaný v cirkevnej tradícii, ale čoraz viac zohrával úlohu akéhosi šaša či zabávača a stal sa stelesnením komickosti. Čerti sa zvyčajne objavovali vo vlčej, psej alebo ovčej koži so zvieračimi hlavami, s vycerenými zubami, obrovskými rohmi a dlhými chvostmi.

Jazyk diablov v „Auto o svätom Lourençovi“ je plný hovorových výrazov a necenzurovaných slov. Podobný spôsob nachádzame v „Hre o pekelnej loďi“ Gila Vicenteho, s ktorého tvorbou sa Anchieta zoznámil v čase svojho pobytu v Coimbre [Cardoso, str. 14].

Ako hlavný predstaviteľ koloniálnej literatúry vkladal obvykle Anchieta do svojich diel prvky portugalskej literárnej tradície, ktoré

...dançaram a noite toda, fazendo feitiçarias, antes de irem para o fogo
[Anchieta, str. 15].

*Aimbirê:
...celú noc tancovali ritudlny tanec, skôr než sa poberú do ohňa.*

V tretej časti sa diabli, ktorí boli porazení už v predošlom dejstve, ponúkajú Anjelom, že podrobia mučeniu rímskych cisárov Valeriána a Décia, za ktorých vlády prijal sv. Vavrinc mučenickú smrť (bol zaživa upálený na železnom ražni).

Ako zaujímavý fakt treba zdôrazniť, že cisári hovoria po španielsky. Portugalsko-španielska dvojjazyčnosť je totiž charakteristickým javom danej doby, veď španielske a portugalské kráľovské dvory na seba kultúrne vplývali od dávna. Anchieta používa španielsky

ANDREJ PAVLOVIČ ŽUKOV

„Auto o svätom Lourençovi“

a osobitosti divadelnej tvorby Josého de Anchieta

dovšetkým pastoračné auto (v náboženskom zmysle tohto slova) s cieľom poučiť domorodé, a taktiež „biele“ obyvateľstvo v čase liturgických predstavení na priestranstve pred chrámom. Hry Anchieta s čisto náboženským charakterom, ako aj „Auto uvedené pri príležitosti sviatku svätého Lourença“ možno podľa tematiky porovnávať s klasickými stredovekými mystériami a moraliťami, v ktorých možno nájsť alegorické postavy zosobňujúce v podobe „živých“ bytostí rôzne neresťi a cnosti a v centre postavy Lásky a Bázne ako dva základné kresťanské stredoveké prvky. Jezuitské divadlo, podobne ako stredoveké divadelné mystéria, sa snaží umiestniť „všetko“ (celé dejiny sveta, celú summu poznania o svete) do krátkeho predstavenia – nie viac než troch dní. Takáto snaha je citeľná aj v divadelnej tvorbe Josého de Anchieta.

„Auto o svätom Lourençovi“ je jednou z najslávnejších hier Josého de Anchieta. V porovnaní s ostatnými drámami autora sa odlišuje svojím značným rozsahom. Obsahuje päť aktov, z ktorých každý predstavuje jednu zo stránok náboženských slávností Brazílie 16. storočia a má svoju vlastnú štylistiku. Prvé uvedenie hry sa konalo 10. augusta 1587 v osade Niterói práve na sviatok svätého Vavrince [Cardoso, str. 142].

Hra sa začína pomerne krátkym prológom, v ktorom svätý Vavrinc spieva pieseň na Božiu slávu v španielčine. Táto scéna mala upútať pozornosť publika, ktoré prišlo osláviť sviatok svätého Vavrince:

Por Jesus, mi salvador, que muere por mis mancillas,

medzi ktorými misionársky pôsobil.

Možno skonštatovať, že „Auto o svätom Lourençovi“, ktoré autor napísal ako 53-ročný, dokazuje jeho hlboké znalosti indiánskej kultúry. Samozrejme, nedá sa tvrdiť, že Anchieta chápal celú hlbokú symboliku indiánskych obyčají, bol však dobre oboznámený s významom cauina (miestny alkoholický nápoj) a kani-balizmu v miestnej kultúre. O to silnejšia bola jeho túžba poukázať na hriechnosť týchto strašných činov, ktoré domorodcom bránia dôjsť ku spásu.

Dramatik svojrázne premieňa indiánske rituálne modely. Strašidelných bojovníkov mení na démonov, ktorí vzbudzujú smiech (aj svojou podobou, aj konaním). Guaixará, Aimbirê a Saravaia (mená diablov v auto) sú pôvodne mená vojvodcov Tamoyo (indiánov, ktorí prešli na stranu Francúzov – protivníkov Portugalska). V hre predstavujú lesné božstvá, na ktoré sa poľuje. Takúto transformáciu slávnych vojvodcov na akýchsi šašovských diablov, ktorí strašia pocestných v lese, si nemohli súdobí diváci nevšimnúť [Cafezeiro, str. 46].

Literárna veda zaznamenáva už v liturgickej dráme pokusy o zakomponovanie humorných prvkov. Takúto rolu „zabávačov“ oddávna hrali diabli, ktorí často sprevádzali dejstvá liturgickej drámy rôznymi trikmi, mimickými scénami či tancami. J. B. Russel vysvetľuje evolúciu charakteru diavla v literatúre od postavy vzbudzujúcej hrôzu, ako sa zobrazovalo v prvých dielach Cirkevných otcov, až po diabla ako predmet paródie, satiry či posmeškov „pod vplyvom folklóru a ľudových

čerpaj aj z tvorby Gila Vicenteho. Možno tak hovoriť o spojení prvkov stredovekej literatúry s novými prvkami pochádzajúcimi zo zvykov a náboženských predstáv domorodého obyvateľstva Brazílie. Najvyšší Boh bielych, ktorého indiáni nazývali „Veľký Piah“, učil po novom rozlišovať Dobro od Zla, hovoril o Anjeloch a Diablove. Podobné zjednotenie spomenutých kultúrnych prvkov obsahuje aj auto Anchieta, keď na vysvetlenie kresťanských právd často používa výrazy miestneho indiánskeho jazyka tupí, čo má podľa jeho vlastných slov napomáhať domorodému obyvateľstvu lepšie pochopiť podstatu [Pichio, str. 77-79].

Na začiatku druhej časti hry nachádzame ešte jednu zaujímavú pasáž, kde sa diabli zhovárajú o zvykoch, ktoré by chceli jezuiti vykoreniť, ako napr. pitie cauina, tancovanie nevhodných tancov, kreslenie po vlastnom tele, zabíjanie a pojedanie zajatcov, či udržiavanie neviazaných sexuálnych vzťahov:

*Guaixará:
Enraivecer-se, trucidar gente, comer um a outro, prender tapuais, a mancebia, o desejo sexual, a alcovitice, a prostituição*
- *não quero que ninguém os deixe* [Anchieta, str. 9].

*Guaixará:
Hnev, zverské vraždy, vzájomné požieranie, mimomanželské vzťahy a chtiť, kupliarstvo a prostitúcia*
- *nechcem, aby to ktokoľvek zanechal...*
Aimbirê:

jazyk buď zo snahy o maximálne vonkajšie priblíženie sa pravde, alebo z rôznych estetických dôvodov, napríklad z jeho zrejmej predstavy o osobitnej hierarchii jazykov.

Hoci je tretia časť hry vzdialená od každodenného života, predsa na niektorých miestach podáva obraz o súdobej Brazílii. Text je napísaný zmesou portugalského jazyka a tupí, čo miestami napomáha dosiahnutiu komických scén. Postavy a ich prejavy pripomínajú bežný život súdobej Brazílie. Okrem toho nachádzame v aute množstvo lyrických vložík či poetických pasáží, ktoré mohli byť predurčené na piesňové stvárnenie a mohli byť sprevádzané tancami. Podobný princíp predstavuje aj prítomnosť textu v texte, pričom vnútorný text, vytvorený autorom, sa svojím charakterom líši od hlavného textu, čím prispieva k zdvojeniu kódu. V texte „Auto o svätom Lourençovi“ možno nájsť dobovú populárnu pieseň „Kto bude žiť na nebesiach“ („Quien tiene vida en el cielo“).

V štvrtom dejstve sa zjavuje Anjel v sprievode dvoch alegorických postáv: Bázne pred Bohom a Božej Lásky. Každá z nich prednáša kázeň o zmysle ľudského bytia, o hriechu, živote na nebesiach a možnosti spásy. Táto časť je „najoficiálnejšia“, práve ona bola pre domorodcov prameňom odhalenia kresťanských právd a podľa všetkého bola táto časť aj významovým centrom auto. Treba zdôrazniť aj to, že v tejto časti, na rozdiel od ostatných, možno nájsť pasáže napísané výlučne v portugalskom jazyku:

*Amor de Deus:
Ama a Deus, que te criou,*

*homem, de Deus muito amado!
Ama, com todo cuidado
a quem primeiro te amou.
Seu próprio filho entregou
à morte, para te salvar.
Que mais lhe podia dar,
pois, quanto tem, te deu?*
[Anchieta, str. 109].

*Božia Láska:
Miluj Boha, ktorý ťa stvoril,
človek, tak veľmi milovaný Bohom!
Miluj celým zápalom toho,
ktorý ťa ako prvý miloval!
Toho, čo vlastného Syna
vydal na smrť, aby ťa spasil.
Čo ešte viac by mohol dať,
veď všetko, čo má, ti už daroval?*

Alegória bola rozšírená v stredovekej literatúre, ktorá siahala po podobných obrazoch, aby mohla v inotaji vyjadrovať idey spravodlivosti, dobra, či zla... V alegóriách podobného typu je najdôležitejšie prenesenie abstraktného pojmu prostredníctvom konkrétneho obrazu. Takéto alegórie sa chápu ako akési zmyslové rúško vznešených právd, ktoré uľahčuje ich pochopenie, pričom tieto alegórie zostávajú zobrazením prirodzeného, Bohom daného systému hierarchie. Ako semiotický základ stredovekej alegorizácie slúžilo učenie o „význame vecí“, podľa ktorého má schopnosť označovať nielen slovo, ale aj vec. Súhrn vecí tvoriacich svet predstavuje Boží jazyk a svet – jeho knihu. Alegória teda zodpovedá Božiemu textu. Alegorický a morálny zmysel ležia medzi doslovným zmyslom a zmyslom vyšším, anagogickým, povznášajúcim k nebu. V stredoveku sa osobitnej príťažlivosti tešila alegória postavená na podmienenej, a čiastočne i voľnej, súvislosti medzi vnútornou, pojmovou schémou a schémou vonkajšou, obraznou. Takáto alegória predstavovala azda najadekvátnejšiu formu rozprávania o duchovnej sfére, pretože vďaka svojej zdôraznenej podmienenosti ani na minútu nedovoľovala zabúdať na približnosť a nepresnosť všetkých ľudských úsudkov o nebeskom a božskom. Používanie alegórie zblízuje divadelnú tvorbu Anchieta so stredovekou divadelnou tradíciou.

Za zmienku taktiež stojí, že divadelné prvky známe z čias stredovekého divadla, ako napríklad pestrofarebné kostýmy, systémy javiskových poklopov či zdvižných mechanizmov, triky, keď sa zjavovali či mizli postavy a používali rôzne kúzelné prístroje; mali okrem iného aj kresťanský a katolícky cieľ: odhaliť poslucháčovi nestálosť pozemského života a prepojiť divadelnú ilúziu s nebeským životom, ktorý je stály a krásny, a ktorý čaká človeka po smrti.

Osobitú pozornosť treba venovať finále hier Josého de Anchieta – efektu katarzie, ktorý je okrem všetkého ďalšieho spojený s tancami a sprievodmi zakončujúcimi mnohé z jeho hier. Tieto scény boli stvárnené vskutku virtuózne a predstavovali pre diváka naozajstný ohňostroj pocitov a emócií.

Spomínané auto sa končí tancami dvanástich mládencov na počesť svätého Vavrinca za hudobného sprievodu. Je možné, že tento tanec sprevádzal prinášanie sochy svätca do chrámu:

Aqui estamos alegrando-nos

*por festejar teu dia.
Que venha, por teus pedidos,
Deus para nos fazer felizes,
ficando em nossos corações.
Confiemos em ti,
São Lourenço bondoso.
Guarda nossa terra*

de nossos inimigos
[Anchieta, str. 119].

*Tu budeme jasat'
na slávu tvojho dňa.
Prišiel si na naše prosby
od Boha, aby si nás potešil,*

*prebývajúc v našich srdciach.
Dúfame v teba,
svätý Lourenço dobrý.
Ochraňuj našu zem
od nepriateľov našich.*

Obdobné tance s hudobným

sprievodom obsahujú všetky dramatické diela Anchieta.

Texty Josého Anchieta svedčia o tom, že jeho pohľad na svet je prepojený s humanizmom z obdobia renesancie. Možno tu dokonca hovoriť o zvláštnom synkretizme medzi racionálnym poznaním sveta a duhovným poznaním, veď slávne geografické objavy Portugalcov svedčia o snahe človeka po vedení vo všetkých oblastiach, po plnosti Poznania – a práve to je jedna z hlavných črt renesancie (ako napr. koncept univerzálneho človeka). Práve v Brazílii sa táto syntéza komplikovala aj zložitými vzťahmi medzi kultúrou civilizátorov a kultúrou domorodcov. Kolonizátori sa na obsadených územiach nesnažili šíriť humanistickú kultúru, avšak humanizmus sa aj tak rozšíril do mnohých sfér. Mohlo sa to teda diať aj bez toho, aby to bol niečí zámer – taký bol príznak epochy. Dochované divadelné texty sú svedectvom o myšlienkovom obraze svojej doby.

Prostá literárna forma divadla Anchieta sa zreteľne stáva zložitejšou vďaka prímеси klasického divadla, vďaka syntéze európskej a latinskoamerickej kultúry, ktorej styčným bodom sa stáva práve dramatická tvorba. Ide o zložitú splynutie dvoch svetov, ktoré bolo možné len v takej epoche, akou bola renesancia; vďaka veľkým geografickým objavom, čo vniesli do humanistickej paradigmy osobitý koloniálny štýl.

Použitá literatúra:

1. Russel Jeffrey Burton. *Lucifer. Diabol v Srednie veka.* / prel. Ivanov S. V., Ivanenko A. I. Sankt-Peterburg: Izdatel'skaja grupa „Evrazija“, 2001
2. Anchieta, José de. *Teatro / Seleção e tradução do tupi Eduardo Navarro, tradução do castelhano Júlio César de Assunção Pedrosa.* - São Paulo: Martins Fontes, 1999.
3. Azevedo Filho, Leodegário A. *De Anchieta, a Idade Média e o Barroco.* - Rio de Janeiro: Editora Genes, 1966.
4. Caxa, Quirício. *Vida e morte do Padre José de Anchieta / Introdução e aparato crítico de Joaquim Ribeiro.* - Rio de Janeiro: Secretaria Geral de Educação e Cultura, 1960.
5. Cafezeiro, Edwaldo; Gadelha, Carmen. *História do teatro brasileiro: um percurso de Anchieta a Nelson Rodrigues.* - Rio de Janeiro: Editora UFRJ, 1996.
6. Cardoso, Armando. *Introdução Histórico-Literária // Anchieta, José de. Teatro de Anchieta.* São Paulo: Edições Loyola, 1977.
7. Coutinho, Afrânio. *A literatura no Brasil.* - 6. ed. rev. e atual. - Volume 2: Era barroca - era neoclásica. - São Paulo: Global, 2001.
8. Lima, Jorge de. *Anchieta / Introdução de Afrânio Coutinho.* - Rio de Janeiro: Edições de Ouro, 1967.
9. Oliveira Neves, Larissa de. *A brasilidade na obra de José de Anchieta: Na festa de São Lourenço// Urdimento, v.2, n.25.* - Rio de Janeiro, 2015.
10. Picchio, Luciana Stegagno. *História da literatura brasileira.* - Rio de Janeiro: Nova Aguilar, 1997.

Autor prednáša na Petrohradskej štátnej univerzite

Preložila Katarína Džunková

Básnik a spisovateľ Blažej Belák v jednej svojej knižke píše: „Od istého času nemilosrdne spochybňujeme pravdy, ktoré sa nedajú preveriť rozumom. Celý svet sa s tým stotožnil a pokladáme to aj my za normálne“ (Sedem košov odrobiniek). Pokladáme za skutočné iba to, čo dokážeme odmerať, odvážiť, experimentálne potvrdiť. Všetko chceme mať „vedecky“ overené, dokázané. V tomto svojom racionalistickom ošiali sme schopní poprieť aj odkaz a skúsenosti predchádzajúcich generácií, ba i vlastnú duchovnú skúsenosť – len aby sme v očiach sveta nepôsobili ako zaostalci.

Paradoxne, výsledkom nie je jednoznačnosť, usporiadanosť, dohoda, ale práve naopak neistota, neporiadok a rozháranosť. Iba rozum totiž nestačí. Náš rozum je krátky nato, aby obsiahol pravdu o svete a to, čo je v živote kľúčové. Rozum bez viery nielenže kríva, ale je priam chromý a sťahuje človeka do morálneho bahna. Napokon, ľudská svojvôľa, ktorá sa tak rada zakrýva rozumom, má v mnohých prípadoch svoj koreň v neochote rešpektovať pravdu a mravné kritériá z nej plynúce. Spochybňujeme kresťanstvo, lebo nám prekážajú jeho požiadavky. Spochybňujeme Cirkev, lebo sa nechceme podvoliť jej učeniu. Spochybňujeme Boha, aby sme ho nemuseli poslúchať. Aké detinské!

Prorokov, mysliteľov, kňazov a kazateľov dnes nahradili „odborníci“, ktorí síce – ako to múdro vyjadril František Xaver Šalda – vedia, ale nevidia, súc v zajatí materialistickej krátkozrakosti. Takýto odborníci nemajú zmysel pre jednotiaci celostný pohľad, pre živú syntézu, prejavuje sa u nich „modloslužba faktickosti“. Pestujú vedu bez duchovného základu, ktorá nemôže dať ľudom to, čo najviac potrebujú, teda mravný príklad a vzor: „Človek nežije a nemôže žiť z formuliek, z litier, z cifier ani z ničoho iného nakopeného výlučne materiálnym poznaním. To všetko sú len podmienky, ktoré musia byť oživené duchom a ním premenené v mravné a tvorivé energie...“ (O umení, kultúre a spoločnosti).

Vedecko-technický pokrok nebol zosúladený s duchovnými potrebami človeka, ba niekedy sa zdá, že ide proti nim. Vzniká z toho nezdravé napätie, ktoré však mnohí akosi necítia, nevšímajú, respektíve potláčajú množstvom vzruchov, aktivít a zábavy. Naša spotreba neúmerne rastie, akoby už nebolo ideálom tvoriť, ale troviť. Konzumný spôsob života v nás zabíja ľudskosť!

Rastúca životná úroveň, zväčšujúce sa pohodlie, možnosť efektívne komunikovať a organizovať si čas, technické a sociálne možnosti vytvárajú klamlivú predstavu bezpečnosti a zaistenosti. Takzvaná moderná spoločnosť vkladá človeka do takpovediac skleníkového prostredia, a tak v mnohých vyklíči pocit, že Boha nepotrebujú. Človek sa stal zajatcom uzavretého procesu výroby a spotreby, byrokratizmu a formalizmu, zamotal sa do vlastných špekulácií a v pociť sebestačnosti i pýchy odmieta kresťanskú morálku, ktorá je v jadre všeľudská a počas stáročí k nej dospievali všetky civilizácie. Človek však nemôže vyžiť z popierania vlastnej podstaty a obrazu, podľa ktorého bol stvorený, preto sa takéto revolučné procesy a vzbury zákonite končia krachom. Žiaľ, cena

za zmúdenie býva spravidla vysoká. Návrat z bludných ciest si bude žiadať veľa námahy.

Realita dneška je neradostná a nič na tom nemení ani technický pokrok a hospodárska prosperita časti ľudstva. Niektorí myslitelia dokonca hovoria, vidiac súčasnú krízu, že po stredoveku neprišiel novovek, ale temnověk. Pridáva sa k nim aj americký politik a publicista Patrick Buchanan, ktorý v súvisi s novodobým ťažením proti Bohu a kresťanstvu píše o ničení národa. S dekristianizáciou došlo k vážnemu narušeniu mravného poriadku. Západný svet hodil cez palubu mravný kompas a pláva bez jasného cieľa. Sekulárny humanizmus je hazardom, stávkou o dušu: „To, čo skúšame, je skutočne smelé. Západný človek usúdil, že rovnako ako Lucifer a

Liberalizmus útočí proti náboženstvu so všetkou silou. Podľa liberála patrí náboženstvo do raného štádia ľudstva, brzdí pokrok a udržiava iracionálne predstavy, preto ho treba potláčať, prinajmenšom držať uzavreté v súkromnej sfére. Zároveň liberalizmus propaguje „rozmanitosť“ a „inakosť“, takže dnešný verejný priestor je akýmsi trhom márnosti, kde sa zdanlivo slobodne predstavujú a ponúkajú rôzne pohľady na svet, rôzne kultúry a životné štýly. Pritom pravda je v úzadí, obchádzaná, nechcená, zamlčovaná. Lenže „poslaním ľudí a spoločnosti je uctievanie Boha“. Človek dostal slobodu, aby mohol toto poslanie naplniť: „Jeho mravná dôstojnosť spočíva v správnom využívaní slobody v zodpovednosti pred sebou samým a vlastným svedomím pred

prosperne – no treba si uvedomiť, že aj ono podlieha ľudskej vôli a omylnosti a tiež móde. V istom období sa napríklad stalo módou – v kruhoch, ktoré si hovorili vzdelané – úplne popierať Ježišovu existenciu. Dnes už taký názor nehlása žiaden seriózny bádateľ, avšak namiesto tohto bludu prišli ďalšie.

Ježišova existencia sa už nespochybňuje, ale spochybňuje sa hodnovernosť Svätého písma a cirkevnej tradície. V konečnom dôsledku ide o popretie Ježišovej božskosti. Ako píše Benedikt XVI., „pokroky historicko-kritického bádania viedli k čoraz rafinovanejším rozdielom medzi dejinami tradícií“. Priepasť medzi „historickým Ježišom“ a „Kristom viery“ sa čoraz väčšmi prehlbovala. Žiaľ, takéto tendencie – hľadať a vytvárať nezrov-

ľudia nepochybne chceli písať pravdu, napokon, takmer bez výnimky položili za svoje svedectvo život. A nemennosť týchto textov – svedectiev stráži nielen Cirkev, ale tiež jej odporcovia; keby došlo k falšovaniu, isto by sa ozvali (Andrej Kliman: Kristus a dnešný človek).

Ak hovoríme o módnosti v súvisi s ľudským myslením, tak môžeme povedať, že v novších časoch sa stalo akousi módou hlásať nepravdu a ešte väčšou nepravdu počúvať, ak to vyhovuje našej samolibosti. Zdá sa nám to možno výhodné a príjemné, no v skutočnosti sa tak stávame obeťou diktatúry relativizmu. Prestávame rozlišovať medzi pravdivým a nepravdivým, dobrým a zlým – „arogantnosť intelektu“ nám kriví aj pohľad na Ježiša Krista (Benedikt XVI., Peter Seewald: Svetlo sveta – rozhovor).

Niektorí vidia v Ježišovi Nazaretskom potulného kazateľa, mravokárcu, iní mága a zas ďalší revolucionára. Mnohí sú ochotní priznať mu ľudskú veľkosť, ale titul Božieho Syna mu upierajú, alebo mu ho ponechávajú iba ako zaužívané metaforické pomenovanie. Zdá sa, že v tejto spleti protichodných mienok triumfujú skeptici (Henri Pinar: Ježiš a dejiny). Pravdaže, nemožno opomenúť hlas tých, ktorí veria v Ježišovo božstvo a prijímajú Ježiša ako svojho spasiteľa a vykupiteľa.

Ježiš Kristus bol už za svojho života znakom protirečenia. Dvetisíc rokov sa uvažuje, hovorí a píše o jeho osobe a učení. Čím to je, že púta láskou alebo nenávisťou toľko ľudských umov? Aj to o niečom svedčí, že je stále prítomný v živote ľudí. Jeho postava sa evidentne vymyká z radu, nezapadá prachom zabudnutia, núti zaujať postoj: za alebo proti. Francúzsky spisovateľ Henri Daniel-Rops napísal: „Každá kritika o Ježišovi sa nutne začleňuje do jedného alebo druhého tábora: do tábora, v ktorom sa prijíma Vtelenie ako historická skutočnosť alebo do tábora, kde sa to nechce pripustiť“ (Ježiš vo svojej dobe).

Napokon sa znova dostávame k viere. O tom, ako premýšľame a ako žijeme, totiž rozhodujeme vo svojom srdci. To je podstatné, určujúce, čomu a komu uveríme, čomu a komu chceme veriť. Viera súvisí s našim životným smerovaním. Čo uprednostíme – tajomstvo alebo ničotu?

JÁN MARŠÁLEK

Trh márnosti

Adam môže bez následkov neposlúchať Boha a že sa môže stať sám sebe Bohom“ (Smrť Západu). Je to veľmi trufalé, sebazničujúce rozhodnutie, rozhodnutie proti viere – veď viera nám hovorí, že Lucifer aj Adam na svoju neposlušnosť doplatili. A túto vieru môže spochybňovať len nerozum.

Sme svedkami prenasledovania kresťanov, môžeme byť aj obeťami. Nič nové pod slnkom. Istú novosť však majú formy tohto prenasledovania, sú prepracovanejšie a zákernejšie: „Kultúrna revolúcia modernej doby je antropologická. Človeka povyšuje na miesto Boha a človek sa má spasiť sám svojou slobodou... Antropologická kultúrna revolúcia zvýšila autonómnosť človeka tým, že Boha buď poprela ako reálnu bytosť alebo ho odsunula do pozície bezvýznamnosti, alebo ho tlačí do polohy nepoznateľnosti“ (Vladimír Palko: Levy prichádzajú).

Zápas medzi kultúrou života a kultúrou smrti je skutočnosťou a v našej dobe nabral nové rozmery a podoby. Frontová línia tohto zápasu nie je jasne vyznačená. Nepriateľ sa zatajuje a proti takému protivníkovi sa bojuje ťažko; viacerí si ani neuvedomujú jeho pôsobenie, nebránia sa, nepodnikajú nič na svoju záchranu.

spoločenstvami, v ktorých žije, a napokon pred Bohom“ (Friedrich Romig: Práva národa).

Za a proti

O Ježišovi bolo napísaných viac kníh než o komkoľvek inom. Prvé texty sa začali šíriť už krátko po jeho ukrižovaní a zmŕtvychvstaní. Podľa Paula Johnsona patrí k chválam kresťanstva, že autori rôznych dôb považovali za možné pokúsiť sa o portrét zakladateľa kresťanstva (Ježiš – Životopis pre 21. storočie). Tejto úlohy sa však neujmali len kresťania a nie všetky životopisy vznikli s čistým úmyslom. Zjavne nie každému ide o pravdu, o priblíženie a objasnenie Ježišovho učenia. Prirodzene, písanie o Ježišovi je vždy ovplyvnené viacerými faktormi – zámerom autora, filozofickou koncepciou, metódou práce... Bolo tak vytvorené ohromné množstvo najrôznejších spisov, od dôveryhodných a oduševňujúcich až po klamlivé a zavrhnutiahodné.

Zatiaľ čo v dávnejšej minulosti ľudia hľadeli na svet aj na postavu Ježiša Krista najmä z hľadiska viery či neviery, v novších časoch sa do popredia dostalo vedecké bádanie, čo nie je samo osebe zlé – ba je to

nalosti, kontroverzie, pochybnosti – prenikli i do kresťanského povedomia (Benedikt XVI.: Ježiš Nazaretský).

Situáciu trefne načrtnol Peter Seewald. Vyzerá to tak, akoby ktosi nariadil, že „taký zjav ako Ježiš sa bude musieť vysvetľovať nie z viery, ale proti viere“. Vedie to k čoraz absurdnejším špekuláciám i falšovaniu dejín. Napríklad vedecké skúmanie historickej presnosti evanjelií sa z veľkej časti zmenilo na prekrucovanie najväčšieho príbehu všetkých čias, prekrucovanie postavené na zmesi právd, poloprávd a klamstiev: „Mnohí bádatelia sa dali zlákať duchom obyčajnej vzbury proti cirkevným štruktúram. Práve tí, čo sa chceli veľmi ukázať ako orientovaní na rozum, zhršli proti tomuto rozumu, lebo vychádzali viac zo špekulácií ako z faktov. Ostatne, môže byť dosť naivné veriť, že by obraz Ježiša vytvorený kritikmi a kresťanstvu nepriateľsky naladenými takzvanými expertmi mal byť v niečom správnejší alebo pravdivejší ako tradícia bezúhonných svedkov viery“ (Ježiš Kristus – Biografia).

Nosnými životopismi Krista sú evanjeliá, na ktoré nadväzujú ostané spisy Nového zákona. A patrí sa pripomenúť, že ich autormi sú „bezúhonní svedkovia viery“. Títo

Kresba: Andrej Mišanek

Boh je nevyhnutný

Július Pašteka:

MOZAICA, Petrus, 2016

Júliusa Pašteku poznáme ako priekopníka v mapovaní dejín slovenského divadla, odborníka na katolícku modernu, editora významných edičných projektov alebo znalca európskych avantgárd. To je iba čiastkový výpočet okruhov, ktorým sa Pašteka neprestajne venoval a svoje výskumy prezentoval v priebehu už viac ako šiestich desaťročí. Je jedným z mála polymúzicky orientovaných vedcov, kunsthistorikov, rozhladených rovnako v slovenskom i európskom kontexte. Autorove posledné knižné diela - Dotyky s básnikom Dantem (2014) a Takto som ich poznal (2015) boli monotematickým súborom prác zo svetovej literatúry, v prípade prvej uvedenej knihy a predstavenie zákulisia slovenskej literatúry prostredníctvom osobných Paštekových portrétov slovenských spisovateľov (Takto som ich poznal). Uvádzaná najnovšia knižná publikácia Mozaika vlastne zjednocuje koncept oboch predchádzajúcich. Nachádzame tu portréty sedemnástich osobností svetovej literatúry od Daniela Defoea po Friedricha Dürrenmatta, teda prierez svetovej literatúry od 17. stor. do 20. stor. Tieto príspevky vznikali v priebehu 50. až 70. rokov, keď Pašteka pôsobil v SAV a v Slovenskom vydavateľstve krásnej literatúry (Tatrane). Obsahovo nadväzujú na dva zväzky štúdií nazvané Svet literatúry, literatúra sveta I. a II. (2005), ale

i na Nemecké siluety (2011), ktoré tiež vyšli vo vydavateľstve Petrus. V Mozaike je spektrum inonárodných literatúr širšie a texty možno označiť skôr ako eseje než štúdie. Pašteka píše o Rousseauovi, Stendhalovi, Rollandovi, Proustovi, Schillerovi, Thomasovi Mannovi, Werfelovi (3 kapitoly), Franzovi Kafkovi, Dürrenmattovi, Ibsenovi, Dostojevskom, Čechovovi, Munthem, Defoeovi, Thomasovi Wolfem, Hemingwayovi a Karlovi Čapkovi.

Dnes v priebehu niekoľkých sekúnd vyľadáme všetky faktografické údaje o týchto menovaných autoroch a samozrejme o mnohých ďalších, a to prostredníctvom pomerne hodnoverných internetových zdrojov. Bez akejkolvek vedomosti o odbornej literatúre nájdeme enumeratívny prehľad diel akéhokoľvek autora. Avšak privoňať k autorovi, zistiť, čo robí Dostojevského Dostojevským, v čom spočíva novátorstvo Hemingwaya, atď., nám internet tak prvoplánovo nenapovie. V spleti anonymných hodnotení a bezobsažných kompilátov sa záujemca môže stratiť alebo pomýliť.

A tu môže nastúpiť Pašteková kniha. Určujúcou mierou pri analýze jednotlivých osobností svetovej literatúry je étos. Autor poukazuje na axiologické aspekty tvorby týchto spisovateľov a ak je to potrebné, zdôvodní ich svetonázor na pozadí ich vlastného životného príbehu. Neponúka teda rozšírené životopisy autorov a prehľad ich diel. Zväčša sa zameria na jedno dielo a v ňom potom sleduje človeka. Zámerne

uvádzam človeka, a nie postavu. Mnohé z textov Mozaiky boli predtým súčasťou doslovov k slovenským vydaniam jednotlivých diel. V nich sa Pašteka snažil uviesť skutočné literárne a umelecké hodnoty diela, ktoré boli často v rozpore s vtedy želanými interpretáciami. Napr. autorovo konštatovanie o Stendhalovom románe Červený a čierny: „Keby bol len sociálnym dokumentaristom a chcel robiť iba sociálneho kritika aristokracie a buržoázie, ako sa to dodnes zdôrazňuje, nemusel písať romány, nemusel robiť sujetovú literatúru, a mohol písať spoločenské traktáty.“ Iné kapitoly zasa čitateľa informujú o dielach, ktoré sú (resp. v čase písania boli) nedostupné v slovenskom alebo českom jazyku, alebo sú príliš rozsiahle a verejnosti známe iba v torzovite (napr. Proustovo Hľadanie strateného času). Cenné sú tiež autorove postrehy o súvislosti medzi literatúrou a hudbou najmä na príklade Romaina Rollanda a Marcela Prousta. Popri literatúre je práve hudba najužitočnejším sprievodcom k poznaniu predstavovaných autorov.

Ten, kto Paštekom citované diela už pozná, si pomocou jeho najnovšej knihy pripomenie svoje niekdajšie čítanie, konfrontuje a rozšíri svoje čitateľské alebo len marginálne znalosti o danej literatúre. Tým mladším, ktorých príznačne reprezentuje i Pašteková vnučka Michaela Pašteková (autorka predlovy k Mozaike svojho starého otca), môže kniha predostrieť menu k vlastnému čítaniu literárnej klasiky.

PETER TOLLAROVIC

Hazard ako metla ľudstva

Zákon o hazardných hrách mal za posledných 6 rokov dve podstatné novelizácie. Novela tohto zákona z čias vlády Ivety Radičovej dovolila obciam prijať všeobecne záväzné nariadenie, ktoré by obmedzilo alebo zakázalo hazard na území danej obce. Novela tohto zákona, prijatá za vlády Smeru v roku 2012, sťažila obciam zákaz herní, keďže stanovila, že obec môže vydať VZN o zrušení herní iba vtedy, ak je podložené petíciou, ktorú podpísalo najmenej 30% plnoletých obyvateľov obce. Táto novelizácia teda pomohla najmä prevádzkovateľom hazardných hier, čo sa samozrejme stretlo s celospoločenskou nevhodnosťou. Dokonca sa objavili podozrenia, že to strana Smer-SD neurobila celkom nezištné. Takto teda mohli prevádzkovatelia herní ďalej nerušene bohatnúť a ľudia, ktorí sa chytili do siete hazardných hier ďalej prichádzali aj o celé majetky. Terajšia vláda, kde je opäť zastúpená aj strana Smer-SD, sa snažila nakloniť si stratenú verejnú priazeň tým, že presadila novelizáciu zákona o herniach, o ktorej tvrdí, že má obmedziť gambling. V skutočnosti však tento zákon takmer

nič nerieši a prináša zväčša iba kozmetické úpravy. Asi najzásadnejšou zmenou je, že minimálny počet hracích automatov v jednej prevádzke sa stanovil na 12 automatov, čo nahráva v prospech veľkých herní a kasín.

Treba si povedať pravdu a veci jasne pomenovať. Herne s výhernými automatmi predstavujú amorálne „podnikanie“, ktoré generuje sociálne a spoločenské problémy (dlžoby, strata zamestnania, rozpad rodín, kriminalita). Mnoho ľudí, a s nimi aj ich celé rodiny, padlo na úplné existenčné dno práve kvôli hazardným hrám. Vplyvom herní sa z mnohých ľudí stali bezdomovci, rozpadli sa im rodiny, či ostali do smrti uviaznutí v pasci exekúcií. A čo je najhoršie, v absolútne bezvýhodiskovej situácii si nevedia nešťastník siahol aj na život. Žiadne novelizácie a kozmetické úpravy zákona nepomôžu. Tento amorálny biznis treba jednoducho zakázať. Jediným účinným riešením je úplný zákaz prevádzkovania herní a takzvaných „výherných“ automatov!

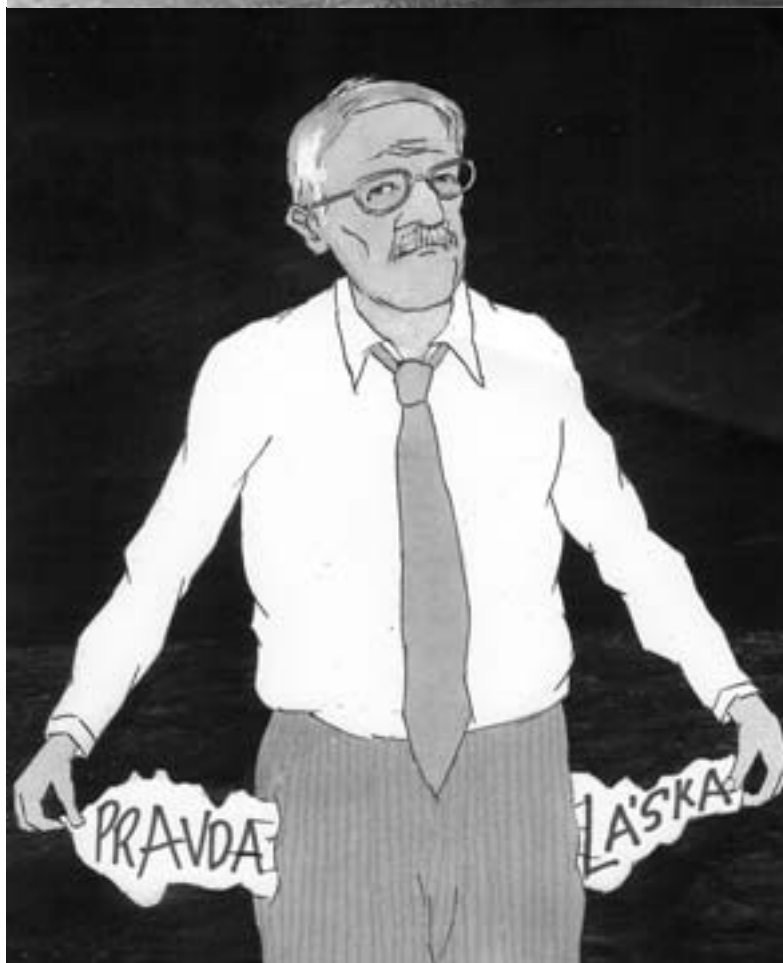
Podľa nášho názoru možno vznik nových patologických hráčov úspešne korigovať práve zákazom

herní a kasín. Úplný zákaz hazardu je pritom odôvodniteľný ako spoločenský záujem. Veď ktorá spoločnosť na svete by chcela, aby jednotlivci prichádzali v hazardných hrách o svoj majetok, svoju dôstojnosť a svoju rodinu? Zákony zakazujúce prevádzkovanie herní sú pritom bežné aj v okolitých krajinách, napríklad v Maďarsku. Niektorí politici sa bránia, že z výherných automatov má štát a obec daňové príjmy. Celospoločenské náklady na sanáciu sociálnych problémov, ktoré hazardný priemysel vytvára, sú však niekoľkonásobne vyššie. Legislatívna úprava zakazujúca herne a výherné automaty má prakticky iba jedinú skupinu odporcov, ktorú tvoria majitelia herní. Bohatnutie na morálnych pokleskoch a závislosti ľudí je vrcholne neetické a odporuje kresťanskej morálke, preto by sa v žiadnom prípade na záujmy takzvaných „podnikateľov“ v hernom biznise nemalo prihliadať. Dúfajme, že raz sa aj Slovensko dočká dňa, kedy hazardné hry nebudú drancovať celé rodiny.

JÁN MORA
Poslanec NR SR, ĽSNS

Zo skicára Andreja Mišanka

(Pokračovanie z 3. strany)

Dr. Beneš sa nepoučil. Namiesto konsolidácie vnútroštátnych pomerov, ešte dôraznejšie bojoval proti oprávneným nárokom národov vo vlastnom štáte. Jeho charakterová vybavenosť neobsahovala osobnú zodpovednosť. Na všetky argumenty slovenskej časti poslancov v parlamente bola iba jediná odpoveď „nelze“. Postoj prezidenta k Slovensku a Slovákom prinútil slovenského ministra v pražskej vláde Matúša Černáka žiadať vyriešenie autonómie Slovenska. Reakcia. Dr. Beneša bola príznačná: prijal demisiu vlády a vymenoval novú vládu - už bez Černáka.

Keď videl, že sa napätie na medzinárodnej pôde zvyšuje a že mu v Československu hrozí nebezpečie, prijal aj voči sebe zásadné stanovisko. Vyhlásil: „Učinil jsem své rozhodnutí ze svého osobního přesvědčení“ a 5. októbra 1938 podal prezident Beneš demisiu. Záchrana videl v Sovietskom zväze. „...proces, který uvedl v život roku 1917 Sovietský svaz, a který jsme konec konců i my podporovali, se neskončí v marasmu, nýbrž ve vítězství té světové třídy, která máje nejvíce povinností tak jako tak pro sebe získá nejvíce právo“. Beneš mal nepochybne spoľahlivé informácie, veď ako priznal jeho neskorší spolupracovník plk. Moravec, bol konfidentom NKVD.

Republika zostala bez prezidenta, zostala bez hlavy. V najťažšom období ani nie 20 ročnej štátnosti riešil iba vlastnú situáciu. Úlohu prezidenta v zmysle ústavy pripadli na pražskú vládu. Tlak mocností prinútil dovtedy neprístupnú českú stranu vypočuť dlhotrvajúce žiadosti „partnerov“. Republika sa transformovala. Predstavitelia Slovenska sa nechceli zmieriť s úlohou bezmocného pozorovateľa. Nechceli stáť a trpne prijímať dôsledky politiky zdiskreditovanej hlavy štátu a prakticky bezmocnej vlády. Ľady sa pohli. Predseda vlády gen. Syrový 8. okt. oznámil v Poslaneckej snemovni zriadenie autonómnej vlády Slovenskej na čele s Dr. Tisom vo funkcii ministra pre správu Slovenska. O 6 dní neskôr vymenoval aj prvú autonómnu vládu Podkarpatskej Rusi na čele s A. Bródym.

Nie naddho. V plnej nahote sa ukázala neúprimnosť českej politiky. Bez prípravy a bez podkladov bola nová autonómna vláda postavená pred náročné rokovanie, ktoré vyplynulo z Hitlerovho príslubu Maďarom. Termín rokovania - druhý deň po menovaní - 9. október! Slovenská strana nebola ochotná pristúpiť na maďarské maximalistické podmienky. Po piatich rokoch dňoch sa Maďari rozhodli obrátiť na signatárov Mníchovskej dohody. Situáciu skomplikovala petícia Bratislavskej Židovskej obce v mene 15 000 Židov za pripojenie Bratislavy k Maďarskému kráľovstvu. Hitlerove ambície rástli. Chcel rozbiť Československú republiku, získať vojenský materiál demobilizovanej armády, výkonný český priemysel a kvalifikovanú pracovnú silu ktorú mal v tesnom susedstve.

SLOVENSKO PO MNÍCHOVE

Život išiel neuveriteľnou rýchlosťou ďalej. Česko-slovenský minister zahraničia Dr. Chvalkovský 13. októbra navštívil svojho „kolegu“ v nemeckej vláde, von Ribbentropa, ponúkol spoluprácu a zrušenie väzby na sovietskú stranu ak sa bude môcť republika spoľahnúť na Nemecko. Hitler nezaváhal. Svojej vláde vydal inštrukcie na akciu Fall Grün - okupáciu Česka a Moravy. Pripravoval sa na vojnu. Podporil maďarské nároky voči

Slovensku a spolu so zástupcami Talianska 2. novembra Maďarom vyhovel. Vo Viedni rozhodli o ďalšom odkrojení z nášho územia. Viedenskou arbitrážou sme prišli o najjurodnejšie regióny južného a juhovýchodného územia. Nová hranica viedla od Bratislavy cez Senec, Galantu, Nové Zámky, Levice, Komárno, Lučenec, Rimavskú Sobotu, Rožňavu po Košice. Stratili sme 10 390 km² a takmer 860 tisíc obyvateľov.

Rýchlosť zmien neutíchala. 30. novembra zvolil Federálny parlament za nového prezidenta Dr. Emila Háchu. Dr. Beneš z Londýna gratuloval k dobrej voľbe a novému prezidentovi želať veľa úspechov. 18. decembra sa uskutočnili prvé voľby do Snemu slovenskej krajiny. 18. januára 1939 po prvé zasadal Slovenský snem a o dva dni prezident Hácha vymenoval vládu Slovenskej krajiny s predsedom Dr. Tisom. Zdalo sa, že nastala všestranná spokojnosť. Slovenský národ jasal. Po dvadsiatich rokoch konečne získal to, na čom sa s Masarykom v Pittsburghu 30. mája 1918 dohodli.

Radosť však bola predčasná. Ako sa už toľkokrát v minulosti slovenskí poslanci presvedčili, z českého pohľadu išlo iba o kozmetiku. Rozhodovanie v kľúčových otázkach a najmä financie zostali v Prahe. Vzťahy vo vnútri spoločného štátu sa vyostrovali. Šiesteho marca 1939 pražská vláda zosadila autonómnu vládu Podkarpatskej Rusi nahradila ju českým splnomocnencom generálom Levom Prchalom, a 9. marca zaistila K. Sidora a úradu pozbavila aj Dr. Tisa. České vojsko pod velením gen. Homolu obsadilo kľúčové miesta na Slovensku a do väzenia na Morave zatvorila 253 slovenských politických činiteľov chránených imunitou. Českí generáli vyhlásili na Slovensku stanné právo. Hácha vymenoval novú slovenskú vládu bez Dr. Tisa. Tieto, necitlivé neústavné kroky z českej strany mali priamy dôsledkom na vznik samostatného Slovenského štátu. Stalo sa tak pól roka pred vypuknutím Druhej svetovej vojny.

13. marca 1939 Dr. J. Tiso po porade s predsedom vlády Karolom Sidorom, predsedom snemu Dr. Sokolom a predsedníctvom HŠĽS prijal pozvanie rišského kancelára A. Hitlera na rokovanie. Tu si vypočul Hitlerove rozhodnutie obsadiť Čechy až po Karpaty a dostal ponuku na osamostatnenie Slovenska. Do miestnosti vstúpil Ribbentrop a oznámil, že na južnej hranici Slovenska je rozmiestnená maďarská armáda. Tiso odmietol nátlak a požiadal Hitlera o 24 hodinovú lehotu, aby mohol informovať Slovenský parlament a rozhodnutie bolo prijaté ústavnou formou. Následne z Berlína požiadal prezidenta Háchu o mimoriadne zvolanie Snemu slovenskej krajiny na nasledujúci deň. Ráno, po prilete do Bratislavy, informoval poslancov o výsledku rokovania a predstrel návrh riešenia. Napriek krátkemu času od oznámenia schôdže zasadnutia sa zúčastnilo 57 zo 63 poslancov. Predseda snemu dal o vzniku Slovenskej republiky hlasovať. Poslanci návrh jednomyseľne prijali a nasledovali ďalšie ústavné kroky. Prijali zákon o samostatnom štáte, vymenovali vládu na čele s Dr. Tisom, a 9 ministrov. Proti týmto krokom sa ozvala skupina na čele s Rudolfom Viestom a Augustinom Malárom.

Vznik Slovenského štátu nemohol ovplyvniť rozhodnutie Hitlera obsadiť Čechy a Moravu, ale zachránil Slovenský národ pred Maďarmi, Poliakmi a krutosťou vojny. Jeho opodstatnenie

a význam sa v nasledujúcich rokoch potvrdil. Je nad všetky pochybnosti, že vznikol najčistejšou a bezvýhradne akceptovateľnou formou, aká nemá v okolitých štátoch obdobu.

Slovenská republika uzatvorila s Nemeckou ríšou zmluvu. Bola to Zmluva o ochrannom pomere. Nemecko sa zaviazalo chrániť politickú nezávislosť a územnú celistvosť Slovenska. Ako protihodnotu získalo časť územia pre tzv. ochrannú zónu a záväzok Slovenska, že bude spolupracovať pri budovaní svojej brannej sily a zahraničnej politiky. Ak niekto Slovensku vyčíta, že nebolo suverénne, zvrchované a samostatné, pýtam sa - ktorý národ v tom čase mal tieto atribúty. Koniec koncov, ktorý štát ich má v skutočnosti dnes?

Pojmy samostatnosť, suverenita,

Jozef Gabčík bol hrdina?

zvrchovanosť majú limity v aktuálnej dobe. V období, o ktorom hovoríme, bolo dôležité, či vôbec slovenský národ prežije a s akými stratami. Tento cieľ sledoval po celý čas aj Slovenský parlament, Slovenská vláda a slovenský prezident.

Slovenská vláda mala právomoci a mohla jednať suverénne s vládami ostatných štátov na princípe bilaterálnych vzťahov a konala tak vo vzájomnom prospechu. Napriek strate najjurodnejšieho územia po Viedenskej arbitráži Slovensko dokázalo byť po trávino sebaostanné, rozvíjal sa drevársky, ale aj strojársky, textilný, obuvnícky, chemický a rafinérsky priemysel. Nebol zavedený lístkový systém a nebol vynesný ani jeden trest smrti.

Pokojný život prekážal Benešovi v Londýne aj Stalinovi a Gottwaldovi v Moskve. Sovieti vysielali na Slovensko diverzné skupiny, ktoré do svojich radov prijímali vojnových zbehov a rôznych previnilcov proti právu. Úlohou týchto skupín bolo sabotovanie výroby, dopravy a zásobovania. Žili na úkor civilného obyvateľstva, ktoré brutálnou silou tero-rizovali. Slovenská vláda proti nim viedla boj, ale „partizáni“ sa opätovne vrátili na obyvateľoch dedín a osád. Všetko vyvrcholilo 28. augusta 1944! V tú noc došlo k nepremlčateľnej a dá sa povedať hanebnej tragédii. Slovenskí vojaci pod velením por. Cyrila Kuchtu v súčinnosti s ruským veliteľom „partizánskej“ skupiny Veličkom zavraždili 24 členov nemeckej vojenskej misie aj so ženami a deťmi.

Benešom a moskovským vedením komunistickej strany československej vytvorený obrat nastal. Tento čin znamenal koniec rešpektovaného vzťahu Hitlera k slovenskej vláde. Nemecko sa už dlho pokúšalo prinútiť Dr. Tisa k obnoveniu transportov Židov ktoré boli od jesene 1942 zastavené, k zvýšeniu dodávok potravín, dreva a zbrojného materiálu. Aj pokojný život na Slovensku klial oči keď Nemecko prehrávalo na ruskom fronte. čin sa nedá prirovnať k atentátu na Heydricha. Likvidácia diplomatov v pokojnom štáte má aj dnes nedozerný medzinárodný dosah. Hitler okamžite začal konať. Slovensko stratilo významnú časť svojej suverenity. Bolo vojensky obsadené, slovenská armáda bola odzbrojená, slovenskí vojaci boli transportovaní do Nemecka. Pre civilné obyvateľstvo začali represálie

a vojna.

PROTEKTORÁT ČECHY A MORAVA

15. marca 1939 požiadal Dr. Hácha o audienciu u rišského kancelára Adolfa Hitlera. Na tomto stretnutí vyslovil vetu: „Kladu osud českého národa a České země s plnou dôverou do rúk Vúdcie Německé říše“. Výsledkom rokovania bolo podpísanie Berlínskej dohody. O deň neskôr, už v Prahe, podpísal výnos o Protektoráte Čechy a Morava. Prvá Československá republika bola definitívne rozdelená. Maďarská armáda obsadila Podkarpatskú Rus a zaútočila na Slovensko v oblasti Spiša.

Rozdelenie Československej republiky sa prejavilo aj v „sťahovaní národov“. Česi zo Slovenska sa

To platilo až do začiatku vojny proti Sovietskemu zväzu. České podzemie oživilo. Začali sabotáže, proti nemeckej propagande, pokusy mariť plynulosť železničnej a cestnej dopravy. Produktivita klesla o 18% miestami až o 35%. Protektor Neurath a jeho silové prostriedky už nestačili. Nádoba Hitlerovej trpezlivosti pretiekla. Neuratha nahradil odborník na slovo vzatý, náčelník bezpečnostnej polície, bezpečnostnej služby, SS obergruppenführer Reinhard Heydrich.

DR. BENEŠ

A LONDÝNSKA VLÁDA

Bývalý prezident, teraz už súkromná osoba, sa cítil dobre. 22. októbra 1939 aj s manželkou odletel vládnym špeciálom do Londýna. Po prilete sa ubytoval v londýnskom dome

sťahovali do Čiech a naopak. Na Slovensku nastal pokoj a zavládlo nadšené budovanie vlastného štátu. V plnej nahote sa objavil dosah českej politiky. Prakticky celá štátna správa, školstvo, vedenie podnikov, veliteľské miesta v armáde, četníctvo, finančná správa (colníctvo), železnice až po úroveň hradlára bolo v českých rukách. Napriek týmto skutočnostiam, česká strana vytrvalo tvrdila - tak ako sme to počuli aj o mnoho rokov neskôr - že na Slovákov doplácajú.

Argument ktorým tento stav Česi zdôvodňovali - nedostatok slovenskej inteligencie - po tak dlhom čase od vzniku spoločného štátu neobstojí. Dôkaz je naporúdzí. Na uvoľnené miesta nastúpili Slováci a hospodárstvo sa nezrútilo. Navyše, Slovensko zostalo bez finančných prostriedkov. Československá banka bola v Prahe. A v Prahe zostali aj štátne rezervy - pokiaľ ich Dr. Benešova vláda nestihla predisponovať do Švajčiarska resp. do Londýna. Slovenská vláda vypísala Zbierku na národný poklad a z takto získaného kapitálu, plus vyťažené zlato zo slovenských baní, + rozumná exportná politika hospodárstvo podržala a Slovenský štát začal existovať aj finančne. Vo veľmi krátkom čase ho uznali takmer všetky európske štáty, vrátane Sovietskeho zväzu a mnohé štáty aj podstatne vzdialenejšie.

Iná situácia bola v Protektoráte. Benešova zdržovacia taktika a Hitlerova stratégia sa kruto podpísali na živote obyvateľstva. Hitler územie vojensky obsadil, do funkcie rišského protektora menoval Konstantina von Neuratha, ktorému k „ruke“ prideliť znalca českých pomerov Karla Hermana Franka a prostredníctvom Háchovej vlády začal ťažiť z hospodárskeho potenciálu krajiny.

Pokoj v krajine zabezpečil zatknutím 2 000 „nespoľahlivých“. Boli to členovia Sokola, bývalí legionári, prominentné osoby, faticovo angažované osoby a pod. Zaplnili prvý transport do koncentračných táborov. Kruto bola potrestaná aj študentská manifestácia odporu konaná v deň vzniku ČSR 28. októbra na Václavskom námestí. Zatkutíe a poprava organizátorov, ďalší transport, zatvorenie Vysokých škôl zjednali pokoj. Poslušnosť a pracovitnosť zabezpečili aj ďalšie opatrenia. Prísna evidencia obyvateľstva, prídelový systém potravín, pomohli rozvíjať produktivitu priemyslu a poľnohospodárstva.

svojho synovca zamestnaného v informačných službách na Československom veľvyslanectve a pripravoval sa na prednáškové turné v Spojených štátoch, ktoré aj 4 mesiace vykonával. Po návrate do Londýna obsadil apartmán v hoteli. Nadviazal kontakt so šéfom Spravodajskej ústredne plk. Františkom Moravcom ktorý aj s archívom a časťou profesionálnych pracovníkov upevňoval kontakty s anglickou rozviedkou. Po čase sa k nim pridávali ďalší členovia aj nečlenovia bývalej vlády a ako to už Beneš mal overené v Paríži, aj teraz sa vyhlásili najskôr za výbor, neskôr za ilegálnu vládu. Mocnosti túto vládu odmietali uznať nakoľko v Čechách bola legitímna vláda Háchova a Beneš nedisponoval žiadnymi právomocami. Beneš síce tvrdil, že má dohodu a keď to bude vhodné, tak Hácha podá demisiu, ale už mu nikto neveril. Hácha nikdy demisiu nepodal.

Vynútený pokoj v protektoráte nebol Dr. Benešovi po vôli. Obyvateľstvo nekládlo odpor, navyše spolupracovalo a kolaborovalo s nemeckou vrchnosťou. Situáciu mu zhoršoval aj tlak zo strany Londýna, ktorý mu vyčítal pasivitu obyvateľstva, zbrane a vojenský materiál, ktorý po mobilizácii nepoškodený Nemci získali, ako aj vysokú produktivitu v zbrojárskom priemysle. Situácia sa ešte zhoršila, keď Hitler zaútočil na Sovietsky zväz. K výčitkám sa pripojil aj Stalin - „kým sovietskí vojaci padajú na fronte, českí robotníci vyrábajú kanóny, tanky a lietadlá pre nepriateľa“.

Beneš musel jednať.

Z londýnskeho rozhlasu vyzýval na pomalú prácu vo fabrikách, na sabotáž v doprave, na poštách a pod. Nadväzoval kontakty so zvyškom ilegálnych buniek, sľuboval zbrane, vysielacky a inú pomoc. Ubezpečoval, že koniec vojny bude čo nevidieť, najneskôr v roku 1942. Prostredníctvom „ministra národnej obrany dočasnej vlády gen. Ingra z vojenských uprchlíkov najskôr vo Francii, po jej páde v Londýne vytvoril jednotku. To všetko bolo málo. Česká vláda kolaborovala. Výčitky sa stupňovali. Ak Beneš chcel, aby jeho vládu uznali, musel byť dôraznejší. Obával sa, že diskusia o nespravodlivosti Mníchovskej dohody ustanú, mocnosti stratia o Čechov záujem a po vojne sa Československo nepodarí obnoviť. Starosti mu robilo najmä rozkvitajúce,

mnohými štátni už uznané samostatné Slovensko. Snaha Londýnskej vlády po vyburcovaní aspoň nejakého odporu voči nemeckej správe Čiech bola enormná. Beneš tvrdil, že český národ trpí a proti svojim zotročovateľom bojuje. Na produktivite sa to prejavilo iba minimálne.

Prvý a treba uznať, že mimoriadne úspešný krok sa mu podaril, keď plk. Moravec prebudil agenta s krycím menom A-54, ale aj Franta, René, Eva, Holm, Voral. Ten poskytoval cenné informácie priamo z Hitlerovho generálneho štábu. Išlo o ríšskeho Nemca, príslušníka NSDAP, nositeľa čestného odznaku strany, vlastným menom Paul Thümmel. Bol hlavným dôverníkom abwehru (výzvednej služby). Po zriadení protektorátu ho jeho šéf – Kanaris vyslal do Prahy. Už predtým bol tajnej službe 1. ČSR prospešný. Oznámil Hitlerov zámer obsadiť Československo, prezradil útok henlainovcov na tribúny štadióna v Prahe, informoval o dátume obsadenia Česka. Po obsadení Holandska sa spravodajská niť roztrhla. Preto Beneš súril. Poznal cenu informácii. Vedel ich kúpiť, ale aj predať. Teraz ich potreboval ako soľ. Po mnohých urgenciách sa to podarilo. Thümmel opäť začal pracovať pre Beneša a jeho prostredníctvom pre Londýn. Jeho informácie sú skutočne cenné. Ohlásil dátum prepadnutia Poľska, dátum prepadnutia Británie aj s podrobnošami o vojenskej sile a taktike, dátum útoku proti Sovietskemu zväzu - akcia Barbarosa.

Šťastie sa v podobe agenta A-54 naklonilo k Dr. Benešovi, ale ešte nemal vyhrané. Potreboval zvýšiť aktivitu domáceho odboja. Rozhodol sa vybrať z vojenských dobrovoľníkov vhodných mužov, v spolupráci s anglickými špecialistami ich vycvičiť a pomocou leteckého výsadku ich prepraviť do protektorátu. Bola to opäť jedna z podarených vecí hodná svojho stroju. Kým Nemci výsadkára chytia, môže byť takýto človek po istý čas nápomocný podzemnému hnutiu. Po jeho odhalení, represálie proti všetkým s ktorými prišiel do styku ale aj proti jeho rodine vyburcuujú odpor. V prvej vlne od 16.4.1941 do 23.10.1942 sa podarilo vyškoliť a vysadiť 13 jedno až trojčlenných skupín. Je treba povedať, že úlohy ktorými boli poverené splnila málokto, ale druhý plán Benešovi vyšiel vždy. Keď Nemci takého človeka chytia, nasledovalo mučenie, tresty, široká publicita a smrť.

Každý výsadok niesol meno. Tu je krátky prehľad.

Benjamin - 16. IV. 1941. Jednočlenný výsadok, omylom zhozený v Tirolsku. Niesol šifry a vyslačku. Otmar Riedl bol zajatý a stíhaný za nedovolené prekročenie hraníc. Úlohu nesplnil.

Percentage - 4.X. 1941. Jednočlenný výsadok, niesol vyslačku a šifry. Des. František Pavelka bol zadržaný, vypočúvaný a gilotinou popravený. Úloha nesplnená.

Anthroid - 28.XII. 1941. Dvojčlenný výsadok. Úloha -Atentát na Heydricha. Rtm. Jozef Gabčík aj rtm. Jan Kubiš smrť v pravoslávnom kostole. Gabčík úlohu nesplnil, Kubiš čiastočne.

Silver A - 28.XII.1941. Trojčlenný

výsadok. Npr. Alfréd Bartoš zastrelil sa pred zatknutím, rtm. Josef Valčík smrť v pravoslávnom kostole, des. Jiří Potůček zastrelený pri prenasledovaní. Úloha - nadviazať kontakt z agentom A-54 a vytvoriť spravodajskú sieť a koordinovať nasledujúce skupiny. Úloha čiastočne splnená.

Silver B - 28.XII.1941. Dvojčlenný výsadok. Rtm. Vladimír Škacha, rtm. Jan Zemek. Úloha - doručiť vyslačku a pripraviť prijatie zhozených zásob. Vyslačka sa rozbila. Výsadkári prežili vojnu. Úlohu nesplnili.

Zinz - 27.III.1942 - Trojčlenný výsadok. npr. Oldřich Pechal popravený, rtm. Arnošt Mikš zastrelený pri útoku, des. Vilam Gerik konfident gestapa. Úloha - na Morave založiť konšpiračné centrum. Úloha nesplnená.

Out Distance - 27.III.1942. Trojčlenný výsadok. Npr. Adolf Opálka smrť v pravoslávnom kostole, rtm. Karel Čurda konfident gestapa, des. Ivan Kolařík spáchal samovraždu pre dolapenie. Úloha - označiť cieľ bombardovania pre RAF, sabotáž v pražskej plynárni. Prístroj ktorý mal naviesť lietadla na bombardovanie Škodovky stratili. Úlohu splnili čiastočne.

Bivouac - 27.IV.1942. Trojčlenný výsadok. Rtm. František Pospíšil, zradený Čurdom - neprežil, rtm. Jindřich Čoupek chytený gestapom - neprežil, des. asp. Libor Zapletal - konfident gestapa. Úloha - vyhodit' tepláreň v Brne, trať na Přerov. Úloha nesplnená.

Bioscope - 27.IV.1942. Trojčlenný výsadok. Rtm. Bohuslav Kouba spáchal samovraždu, čat. asp. Josef Bublík smrť v pravoslávnom kostole, čat. Jan Hrubý smrť v pravoslávnom kostole. Úloha - vyhodit' most v Hraniciach a transformátor vo Vsetíne. Úloha nesplnená.

Steel - 27.IV.1942. Jednočlenný výsadok. Slob. Oldřich Dvořák. Úloha - doručiť vyslačku pre Silver A. Prišiel o vyslačku. Zastrelený na úteku. Úloha nesplnená.

Intransitive - 29. IV.1942. Trojčlenný výsadok. Npr. Václav Kindl konfident gestapa, čat. Bohuslav Grabovský konfident gestapa, des. Vojtěch Lukašik konfident gestapa. Úloha - sabotáž rafinérie v Kolíne. Stratili materiál. Dvaja zaistení v marci 1943, tretí spolupracoval s gestapom. Úloha nesplnená.

Tin - 29.IV.1942 - Dvojčlenný výsadok. Rtm. Ludvík Cupal konfident gestapa, rtm. Jaroslav Švarc smrť v pravoslávnom kostole. Úloha - atentát na E. Moravca a trestanie kolaborantov podľa inštrukcii Londýna. Jeden padol v boji, dvaja zastrelení pri sabotáži. Úloha nesplnená.

Antimony - 23.X.1942. Trojčlenný výsadok. Npr. František Zázvorka odhalený Čurdom, rtm. Stanislav Srazil - konfident gestapa, slob. Lubomír Jasinek - odhalený Čurdom. Úloha - obnoviť kontakt s domácou armádou a zistiť osud Silver A. Jeden podpísal spoluprácu, dvaja spáchali samovraždu. Úloha nesplnená.

KTO BOL REINHARD HEYDRICH
Celým menom Reinhard Eugen Tristan Heydrich sa narodil v Halle nad Saalou 7. marca 1904. Jeho otec

Bruno bol pracovitý a snaživý umec, ktorý sa cez herectvo, husle a spev prepracoval do drážďanského orchestra. Tenor ho priviedol až na wagnerovský festival. Po skončení kariéry založil v Halle hudobnú školu. To malo predznačiť aj životnú dráhu jeho nadaného prvorođeného syna, ktorý pod dôsledným otcovým vedením začal od útleho veku hrať na husle.

Všetko zmenila prvá svetová vojna, ktorú Nemecko prehralo. Maturant Reinhard zmenil životnú filozofiu. Umeleckú dráhu radikálne zmenil - prihlásil sa do vojenského námorníctva a službu začal na školskej plachtnici Niobe. Zmena bola skutočne veľká. Tak ako bol zvyknutý usilovne cvičiť na hudobnom nástroji, tak usilovne začal športovať. Šerموval, vesloval, jazdil na koni. Získaval úspechy, ale priateľov nie.

Plachtenicu v hodnosti praporčík vymenil za krížnik Berlín a nastúpil do vojenskej námornej školy. Po štyroch rokoch bol povýšený do hodnosti poručíka o dva roky získal nadporučíka. V tom čase sa zoznámil s W. F. Canarisom -šéfom vojenskej spravodajskej služby. Dostal ponuku a využil ju. Absolvoval špeciálnu školu a stal sa spravodajským dôstojníkom. Mal 27 rokov a kariéru pred sebou. Zasiahol osud, presnejšie 20 ročná Lina von Ostenová. Po krátkej známosti ju požiadal o ruku a ona súhlasila. Reinhard však zabudol, že podobnú ponuku dal pred časom aj inej žene. Aj tá ju prijala. Problém bol však v tom, že otec tej prvej snúbenice zastával významnú spoločenskú funkciu. Na podvodníka podal žalobu. Nič v nemeckej armáde nemalo väčšiu hodnotu, ako česť dôstojníka. Vojenský súd nemal pochopenie pre excesy ktoré by mohli vrhnúť tieň nezodpovednosti a znížiť autoritu armády. Heydricha vylúčil z námorníctva.

Koniec? Nie. Oženil sa s Linou a vymenil uniformy. Nebol dobrý pre námorníctvo, ale výborný pre Hitlera. Novú kariéru postavil na vzdelaní spravodajcu. Položil základy spravodajskej a bezpečnostnej služby pre NSDAP a stal sa významným spolupracovníkom reichsführera SS Himmlera. V tejto úlohe sa našiel. Bol ambiciózný, podozrievavý, bezcharakterný, bez priateľov, samolúby a pomstychtivý. Ak priatame jeho už povestnú pracovitost', zmysel pre systém a túžbu po moci, máme pred sebou pravdivý obraz šelmy v ľudskej koži.

Ďalekosiahly úspech zaznamenal v r. 1937 vytvorením falošných dokumentov, ktoré usvedčovali maršala SSSR Tuchačevského z rozsiahleho komplotu proti Stalinovi. Aféra mala za následok krvavú čistku vo veliteľskom zbore Červenej armády. Stačil tieň podozrenia a nasledovala poprava v lepšom prípade gulag na doživotie. Za obeť padlo viac ako 35 tisíc dôstojníkov maršal, počnúc a nižším dôstojníkom končiac. Osob pre Nemecko sa z tejto akcie prejavil onedlho, po napadnutí Sovietskeho zväzu, keď Stalinovi chýbali veliteľské kádre. Je potrebné dodať, že falošné dôkazy o kompleto dodal Stalinovi práve E. Dr. Beneš, čím si získal jeho vďačnosť a tú zas v plnej miere po vojne využil. Stalinovu „priazeň“

Jozef Gabčík

si odniesli v rôznej podobe milióny obyvateľov II. Čs. republiky.

Ďalšie stupienky kariéry si vytvoril organizovaním protižidovskej akcie známej ako „Krištáľová noc“, prípravou anšlusu Rakúska, spoluúčasťou na obsadení Sudet a provokačnou akciou ktorá vyústila do útoku Nemecka proti Poľsku.

Tento nečlovek všetkého schopný prišiel zvýšiť produktivitu českomoravského protektorátu. Do Prahy priletel 27.septembra 1941. Na druhý deň vykonal prehliadku čestnej rotý wehrmachtu, SS a polície a na pravé poľudnie, spoločne s Frankom, navštívil prezidenta Dr. Hácha. Ten mu prisľúbil lojalitu a spoluprácu už osvedčenú protektorom Neurathom.

Heydrich prišiel pripravený. Ešte v deň svojho priletu vyhlásil výnimočný stav, stanné právo z uzatváracou hodinou 22.00 a roztočil kolotoč zatýkania. Prvý za obeť padol člen protektorátnej vlády gen. Eliáš, nasledovali predstavitelia odbojovej organizácie Obrana národa gen. Bílý, a gen. Vojta. Ďalej to boli civilni Trnečka, Pospíšil, Kumžák, Franc za sabotáž a prechovávanie zbraní. Podobne postupoval aj proti vedeniu ďalších odbojových skupín: Petiční výbor, Věrní zůstaneme, ÚVOD, Česká obec sokolská.

Výsledok - za 84 dní jeho pôsobenia bolo 486 popravených a 2 242 osôb odtransportovaných do koncentračných táborov. Zo zreteľa nešťrál ani „riešenie židovskej otázky“ - transporty do koncentračných táborov boli organizované zo železnu pravidelnosťou. Zakrátko dosiahol svoj cieľ a mohol začať pokojne žiť vo vyčistenom prostredí.

Odpor utíchol, produktivita stúpala. Heydrich po biči vytiahol cukor. Zvýšil pridely masti a cigariet, robotníkom v zbrojnom priemysle zvýšil prídel mäsa o 400g, zaviedol sociálne poistenie a sociálne zabezpečenie podľa nemeckého vzoru, zbral hotely pre robotnícku rekreáciu, posielal robotníkov do kúpeľov. Požiadal Berlín o možnosť pre vybraných Čechov

uchádzať sa o nemecké občianstvo. Mimoriadne si cenil „spoluprácu“. Jeho služba organizovala z prostredia domáceho obyvateľstva donášačov, udavačov, kolaborantov. Všetko evidovali a všetko sledovali. Kolaborovali aj najbližší spolupracovníci prezidenta Hácha - sekretár aj prednosta kancelárie.

Situácia bola znormalizovaná. 24. októbra 1941 prišlo 40 robotníkov na pražský hrad tmočiť vernosť českého ľudu práce Veľkonemeckej ríši a oddanosť sociálnemu ideálu novej Európy. Heydrich na „oplátku“ zvýšil mzdy, potravinové prídely, založil závodné jedálne, rozdal pracovnú obuv, bicykle. Poslal 3 000 robotníkov a roľníkov na dovolenku do Luhačovic. Deň pred Mikulášom, mu ešte raz vďačný ľud urobil radosť 5. decembra prišlo na hrad poďakovať 40 českomoravských krojovaných roľníkov.

Dôveru a súhlas s krokmi protektorátnej vlády vyjadrovali ústne, písomne aj manifestačne rôzne záujmové skupiny kultúrneho i vedeckého zamerania.

Heydrich bol spokojný. Možno si ani nevšimol, že z Liny sa za 11 rokov spoločného života vyklúpa bezcitná, mimoriadne lakomá, vypočítavá žena. Narodili sa im tri deti, dcérka Silke a dvaja synovia Heider a Klaus. Počas Veľkej noci v roku 1942 opustili byt na Hradčanoch a presťahovali sa 12 km od Prahy do pohodlia zámku po židovskom cukrobarónovi v Panenských Brežanoch pred tým riadne zarizovanom a upravenom von Neurathom, ktorý ho užíval ako letný byt. Získal vlastne dva zámky, horný, ktorý bol spočiatku prázdny, neskôr obývaný K. H. Frankom a dolný s 30 izbami, obrazmi, kúpeľňami v ktorom býval. K tomu veľký pozemok, 7 hektárový park, hospodársky dvor, kvetinová a zeleninová záhrada. O domácnosť sa starali dve slúžky, kuchárka, jej pomocníčka, záhradník, kurič a údržbár v jednej osobe a celý areál mal pod palcom kastelán. O bezpečnosť sa vo dne v noci staralo 12 príslušníkov SS.

(Pokračovanie v budúcom čísle)

KULTÚRA

Dvojtyždenník závislý od etiky
Redakcia: Sološnická 41, 841 04 Bratislava
Telefón: 0911 286 452
Vydáva Factum bonum, spol. s r. o.
Wolkrova 39, 851 01 Bratislava.
IČO: 35 734 710

Predseda redakčnej rady: Július Binder - Šéfredaktor: Teodor Križka - Cena jedného čísla je 1.50 € - Časopis vychádza každé dva týždne, s výnimkou mesiacov júl a august. Ročne vychádza 21 čísel - Stánkový predaj: Mediaprint Kapa, Pressegrasso, a. s. Objednávky prijíma Slovenská pošta na elektronickú adresu: ganisinova.renata@slposta.sk - Objednávky do zahraničia vybavuje: Slovenská pošta, a. s., Stredisko pfredplatného tlače, Uzbecká 4, P. O. Box 164,

820 14 Bratislava 214, e-mail: zahranična.tlac@slposta.sk - Telefonické predplatné: 02/54418102 alebo 02/54418091 - Registračné číslo: EV757/08 - Prijímame iba príspevky napísané elektronicky vo formáte word a graficky neupravené. Nevyžiadané rukopisy nevraciam. Stanovisko redakcie sa nemusí zhodovať s názorom autora - E-mail redakcie: kultura@orangemail.sk - Internetová stránka a archív časopisu: www.kultura-fb.sk - ISSN 1335-3470 (tlačené vydanie) ISSN 1336-2992 (online)

Životný príbeh rodiny Valentovcov opisuje tak, ako ho prežila od svojich 9. rokov, najstaršia dcéra Gita Zimanová, rod. Valentová (na fotografii uprostred medzi rodičmi) takto:

Dňa 14.1.1952 zatkli mojich rodičov. Otca zobrali zo zamestnania (pracoval na Povereníctve vnútra v Bratislave) a pre mamičku prišli na byt na Vazovovu ulicu. Keď sme zostali bez matky, prideliť nám jednu pracovníčku ŠtB, a tá čakala na starého otca, ktorý mal pre nás prísť z Ladomera. Zostali sme samé tri deti s tou pracovníčkou, až kým neprišiel starý otec. Z bytu sme si zobrali iba školské potreby, rozprávkové knihy, ktoré sme mali najradšej a oblečenie, iba to, čo sme mali na sebe. Ako najstaršia som dávala pozor, aby nám z bytu nikto nič nezobral. Zamkynala som skrine a keď sme odišli so starým otcom, zobrala som si so sebou aj zlaté šperky. Zo zariadeného dvojizbového bytu sme nič nedostali, všetko bolo zaistené, iba to zlato, čo som si ako dieťa zobrala, nám ostalo. Nič sme nedostali za majetok, čo nám bol skonfiškovaný. Všetko zobral vtedajší štát.

Všetky tri deti sme žili v Ladomeri a starala sa o nás naša stará mama Augustína Danková, rod. Urbliková, narodená roku 1900. Mala vtedy 52 rokov, ale jej zdravotný stav nebol veľmi dobrý. Bola veľmi chorľavá, ale bola rada, že sme u nej, že nás môže vychovávať. Dlhú dobu však netrvalo a chceli nás starej mame zobrať a odovzdať nás do ústavu, aby nás nemohla vychovávať ona. Stará mama sa tomu veľmi bránila a dňa 17. 3. 1954 nás sudca Bohdan Ilko v Kremnici starej mame prisúdil a už nás nikto nemohol od nej zobrať. Pamätám si, že stará mama pred súdom vyhlásila, že ak nás zoberú do ústavu, tak nás všetky tri brítvou zareže a nakoniec aj seba a nikto nás nedostane. Takto sme žili, stará mama a tri deti, pretože aj starého otca zaistili, a to tak, že ho stará mama poslala do Bratislavy na úrad, kde sme patrili, aby pre nás deti zobral listky na potraviny. Vtedy bol listkový systém. Za milým starým otcom sa zatvorili dvere na Justičnom paláci a vrátil sa z väzenia až 20.6.1959. Nikomu nič neurobil, nič nezobral, bol už dôchodca, bývalý železničiar. Vo väzení bol aj ujo Imrich Danko (matkin brat). Narodený 18. 4. 1923.

Z našej rodiny bol vo väzení otec, matka, starý otec a ujo Imro. Dôvod zatknutia bolo napomáhanie k úteku za hranice krstnému otcovi Vojtechovi Dankovi, nar. 6. 9. 1919 (matkin najstarší brat). Mój otec mu pomohol prejsť cez hranice do Viedne a za tento priestupok ho štátny súd v Bratislave dňa 11. 9. 1952 uznal vinným a odsúdil ho na trest smrti.

Z Ilavy ho previezli na Pankrác a nad ránom 28. 3. 1953 o 5.35 hod. mu dával kat povraz na hrdlo. Mamičku odsúdili na doživotie, potom na 25 rokov. Z väzenia prišla domov 29. 1. 1959. Uja Imra odsúdili na 8 rokov. Najvyšší súd v Prahe 6. 11. 1952 rozsudok štátneho súdu v Bratislave potvrdil.

Keď čítam tento rozsudok, ktorý je už zožltnutý a čiastočne roztrhaný, zisťujem, že takéto skutky, za ktoré boli menovaní odsúdení, neboli trestným činom. Pripisovali im však napomáhanie k úteku za hranice, napomáhanie nepriateľom nášho zriadenia, rozvracanie ľudovodemokratického systému a prípravu III. Svetovej vojny.

NAŠA MAMA

Mamička si odpykávala trest v týchto zariadeniach: 9 mesiacov bola v Justičnom paláci v Bratislave, potom nasledovali Rimavská Sobota, Pardubice a Železovce. Zo Železoviec prišla domov. Keď nám poslala povolenie na návštevu, bolo to prevažne v lete cez prázdniny, chodili sme za ňou všetky tri deti a aj stará mama. Návšteva trvala asi 20 minút. Pamätám si, že keď bola v Železovciach, nechceli mi pri návšteve povoliť odovzdať jej balík a ja ako 14-ročná som išla rovno za náčelníkom, ktorý bol rodák zo Žiaru nad Hronom - p. Bálent (kostolníkov syn) - a poprosila som ho, aby som mojej mamičke mohla dať balík. V tom balíku boli potraviny, u ktorých mala mamička záujem - slanina, klobáska, vajčička a ostatné dobroty, ktoré jej stará mama pribalila. Veď z rozprávania

Príbeh rodiny Valentovcov

JULIUS HOMOLA

Balada o slzách a krvi

(Skutočná tragédia rodiny v rokoch totality)

*Na brehu Hrona – Ladomerská Vieska v objatí hôr a lúk Svätokrížskej doliny.
Čarovne spieva rieka, šantia decká,
priváľal september.
Zbohom prázdniny!
Už mladí manželja Pavol a Margita
lúčia sa s rodičmi, aj deti berú spiatky.
Vďaka vám za lásku, hriala nás dosýta.
Dovidenia na vianočné sviatky!
Žiaľ, päť komunizmu rozvráti všetko.
Zlostný duch násilia, čo gniavi našu vlasť.
Márne sa teší stará mať i dedko,
v jesennej hmle už striehne smrť a strasť.
Margitin brat vystrúhal žart z režimu,
len udavač tam naďabil sa práve.
Vtipkár v úľaku, súd a trest hrozí mu,
chce ujsť. O pomoc prosí Pavla v Bratislave.
Odvážil si sa, Pavol? Nešťastník!
Zlutoval si sa, ty člen policie?
Previedol si zbeha cez hranice.
Ten ľudský čin krvou zmyješ!
Razom ho opustili všetci priatelia.
Vrhli naň kameň zloby, nech je povraz istý.
Špionáž, velezradu, sprisahanie nadelia
zarytí súdruhovia, plní nenávisťi.
Poprava v Prahe v marci päťdesiattri.
Margita doživotie. Nech tam zahynie.
Otec i brat desať rokov väzby.
Život zjatri krvavá pomsta celej rodine.
Tri sirôtky v biede chová stará mať.
Najstaršia Gitka, dievčatko desaťročné.
Nad zoľatou rodinou musí i skala zaplakať.
Pomôžte, dobrí ľudia, čo si chorá počnem?
Kde je Pavlov hrob? Nevie nik.
Súženie, ústrky, hanu – ktože poráta?
Osudy živých kriví súdruh kádrovčik.
Študovať? Nie! Deťom obesenca iba lopata!
Čujte, vy ničomníci, strojci zla, všetci vy,
čo lámete život a právo ako vetvu v kvete!
Dokedy sa váš podlý duch zločinmi uživí?
Dozrie čas odplaty! Božej pravde neujdete.*

mamičky viem, že stravu mali menej hodnotnú, a preto si ju museli nahrádzať balíkmi, ak ich mali povolené. Keď bola mamička v Pardubiciach, chodila pracovať na polia, videla tam mrkvu a začala si ju aj s ostatnými brať. Keď to dozorcovia zbadali, tak mrkvu poliali hnojom, aby si ju väzenkyne nemohli brávať. Aby sa udržali pri živote, politické väzenkyne jedli aj oči z údenáčov.

Po nežnej revolúcii sa prišiel na Slovensko pozrieť krstný otec Vojtech Danko, pre ktorého sme všetci trpeli. Opýtala som sa ho, prečo vlastne musel odísť – ujsť zo Slovenska za hranice. Povedal mi, že raz v hoteli vo Zvolene sa vyslovil v 50-tych rokoch proti nášmu zriadeniu a tam ho niekto počul a zažaloval. Mali ho zatvoriť, bál sa, že dostane viac rokov, a preto chcel odísť a požiadal môjho otca, aby mu pomohol. Ušiel 8. 12. 1951. Vojtech Danko po strednej škole absolvoval vojenskú akadémiu a bol dôstojníkom slovenskej armády. V zahraničí v 50-tych rokoch bol veliteľom slovenských strážnych oddielov pri americkej armáde v Nemecku. Nejaký čas pracoval v USA, kde sa preškolil na technického odborníka. Po návrate vyštudoval v Nemecku technickú školu. Pred odchodom do penzie pracoval vo veľkej nemeckej firme Siemens v Mníchove. Posledné roky žil v Bad-Wörishofene.

Keďže sme boli nespoľahlivá rodina, tak nám do nášho domu prideliť okrskára, t. j. žandára s rodinou. Stará mama sa musela vysťahovať z lepšieho bývania a my sme museli uvoľniť priestory na bývanie pracovníkovi bezpečnosti. Jednalo sa o jednu izbu, kuchyňu a kúpeľňu. V tej kúpeľni mala stará mama už aj vaňu na kúpanie, i keď v tom čase iba plechovú. Stará mama ju nechcela dať novému nájomníkovi – žandárovi a po-

žadovola ju späť. To však musela ísť na MNV v Ladomeri žiadať o vypustenie vane na kúpanie z exekučného pokračovania. Vaňu na kúpanie si stará mama vydobyla.

U nás sa vystriedali štyri rodiny okrskárov, a to: Zubákovci, Cimrovci, Bazalíkovci a Gašpirovci. Teta Bazalíková a teta Cimrová boli nám dievčatám oporou. Naučili nás ručným prácom a keď sme niečo potrebovali, tak nám pomohli.

Stará mama bola veľmi rozumná obyčajná dedinská žena. V každej situácii si vedela pomôcť. Mala pole, hydinu, svine, kravu a sama za pomoci dobrých ľudí si všetko zariadila, aby sme mali čo jesť. Keď už pre chorobu nevládala chovať kravu, tak ju predala a kúpila si kozu. Chovala vždy dve svine. Jednu pre nás a za tú druhú dostala z poľnohospodárskeho a nákupného podniku obilie a vychovala tým aj našu. Rozumne zmýšľala a živila a obliekala nás z 310 Kčs rodinných prídavkov. Pomáhali nám aj rodiny, ktoré mali deti v našom veku, a to tak, že sme si s ich deťmi vymieňali knihy. Bola to rodina Homolovcov. V tom čase sa za knihy platilo.

Ja som skončila 8-ročnú strednú školu v Žiari nad Hronom roku 1956 a podala som si žiadosť na 11-ročnú strednú školu v Žarnovici, kde som aj prijímacie skúšky urobila, ale profesor Dodek mi povedal, že ma neprijali kvôli rodičom. Tak som namiesto školy išla pracovať do Slovenských bazaltových závodov v Žiari nad Hronom. Vystriedala som tam rôzne funkcie a začala som aj diaľkovo študovať na Ekonomickej strednej škole v Žiari nad Hronom. Veľmi som chcela študovať denne a preto som sa obrátila so žiadosťou na Povereníctvo školstva, odkiaľ

mi oznámili 18. 8. 1956 a 6. 12. 1956, že nemám povolené štúdium, pretože obaja moji rodičia boli odsúdení za protištátnu činnosť.

MOJA MLADOSŤ

Keď som pracovala v Slovenských bazaltových kameňolomoch, hoci len ako 14-ročná, jedného dňa prišla pre mňa ŠtB, aby som s nimi išla do auta, že idem na výsluch. Vedela som, že som nikomu nič neurobila a zatvoriť ma nemôžu. Keď som vstúpila do miestnosti, dali mi papier a diktovali mi vety z listu, ktorý som údajne napísala. List bol protištátny a bol písaný podobným písmom ako to moje. Kto mi zobral moju písanku zo školy, aby mohol napodobňovať moje písmo? Keď som však videla, že je to ako moje písmo, začala som ich ešte viac presviedčať, že ja som to nepísala a tým som sa ubránila. Teraz sa dozvedám z časopisu Svedectvo, že existovali aj tábory pre deti a niekto asi chcel, aby som aj ja bola zatknutá.

Riaditeľovi školy pánovi Liptákovovi povedali, že ak nám bude pomáhať, tak ho vyhodia zo školy. Boli aj také deti, ktoré za nami kričali: „Tebe otca obesili“. Pamätám sa, že raz v triede v škole vo Vieske sa mi deti posmievali, že mám zatvorených rodičov, ja som sa veru nikomu nestáňovala. Ale na stene visel zošit sťažností, ktorý tam dal pán učiteľ Švec a ja som do tohto zošita napísala, čo mi deti robia. Na druhý deň bol zošit vymenený. Ten s mojou sťažnosťou si ponechal pán učiteľ Švec na pamiatku, povedal mi to, keď som sa s ním stretla v Banskej Štiavnici v 80-tych rokoch.

Už ako dieťa som si dopisovala s kanceláriou prezidenta republiky, kde som zasielala žiadosti o odpustenie trestu otcovi a mamičke. Otecka však popravili a mamičke odpustil sedem rokov Zápotocký svojím rozhodnutím z 29. 2. 1956. Všetky listy z väzenia mojej rodiny som si zakladala a môžem ich predložiť.

Keď sa mamička vrátila z väzenia, nechceli ju nikde prijať do zamestnania, lebo prišla z väzenia. Vybavila si miesto na ČSAD ako sprievodkyňa. Bola rada, že tam pracuje, lebo dostala aj oblečenie. Takto sme museli začínať od ihly a zakladať si novú domácnosť. Mamička si z platu zariadila 2-izbový byt v Žiari nad Hronom. Zo začiatku ju nechceli púšťať do zahraničia na dovolenku k moru.

Mamička bola zakladateľkou Konfederácie politických väzňov v Žiari nad Hronom - teraz Zväz protikomunistického odboja. Dostávala mnoho listov od väzňov a jeden pán z Čierneho Balogu jej písal o oteckovi, ako chcel žiť a nechcel aby ho popravili, a tak si v cele na Pankráci pichal hrdzavý klincec do nohy, aby mu nohu museli amputovať. Bez jednej končatiny by ho nemohli popraviť. Ale vtedy nič neplatilo.

Po „nežnej revolúcii“ som pátrala, kde je otecko pochovaný, aby som mu na hrob po toľkých rokoch mohla položiť kytičku kvetov. Zistila som 15. 4. 1992 na cintoríne v Dáblíciach pri Prahe od vedúceho cintorína, že všetky údaje o pochovaných na cintoríne boli zničené a nič sa o tom nedozviem. Pekne si komunisti zahladzovali stopy. Cintorín, kde boli pochovaní politickí väzni, bol vtedy neudržiavaný a hroby boli prepadané, iba s číslami bez mien.

Celý život od môjho deviateho roku som bola odstrkovaná a poctívala som to aj v zamestnaní. Nedostala som taký plat, aký si patril. Vždy zohrávalo úlohu to, že som bola nespoľahlivá. Za totality som smelo vystupovala a nebála som sa brániť, keď mi niekto ubližoval. Snažila som sa všetko sama vybaviť. Teraz som už na dôchodku a zisťujem, že nič sa u nás nezmenilo. Nie sme právny štát! Majetky, čo som po matke zdedila mi chcú zasa rodáci zadarmo zobrať a myslia si, že je to konfiškát. Čudná doba nastala! Kedy vlastne bude spravodlivosť? Zdá sa mi, že tí, čo trpeli za totality, trpia aj teraz.

GITA ZIMANOVÁ,
rodená Valentová